

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Oběti trestných činů v dopravě a jejich postavení v trestním řízení

Zpracoval: Jan Kolomazník

Plzeň 2019

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2019

Obsah

Úvod.....	4
1 Vývoj postavení obětí trestných činů v mezinárodních právních předpisech.....	5
1.1 Oběti v kontextu předpisů Rady Evropy.....	5
1.2 Oběti v kontextu předpisů Evropské unie.....	7
2 Vymezení pojmu oběť trestného činu a pojmu poškozený.....	11
2.1 Oběť trestného činu.....	11
2.2 Poškozený.....	16
3 Právní vývoj postavení oběti trestného činu v českém právním prostoru.....	18
3.1 Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pen. pomoci obětem trestné činnosti....	19
3.2 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.....	22.
4 Práva oběti trestných činů.....	24
4.1 Právo na informace.....	24.
4.2 Právo na poskytnutí odborné pomoci a právní pomoci.....	27
4.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím.....	29
4.4 Právo na ochranu soukromí.....	30
4.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou.....	30
4.6 Právo na peněžitou pomoc.....	34
5. Postavení obětí trestných činů v dopravě.....	38
5.1 Trestné činy v dopravě.....	38
5.2 Průběh trestního řízení.....	40
Zkrácené přípravné řízení.....	41
Řízení před samosoudcem.....	46
Vykonávací řízení.....	50
6. Závěr - navrhované úpravy de lege ferenda.....	52
7. Resumé.....	53.
8. Seznam literatury.....	54.

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KOLOMAZNÍK Jan	Nová 546, Pardubice - Polabiny	R16M0118P

TÉMA ČESKY:

Oběti trestných činů v dopravě a jejich postavení v trestním řízení

TÉMA ANGLICKY:

The road traffic accident victims and their position in criminal procedure

VEDOUČÍ PRÁCE:

JUDr. Simona Stočesová, Ph.D. - KTR

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

- Vymezení a definování základních pojmů
 - oběť trestného činu
 - poškozený
- Historie postavení oběti trestného činu v českém právním kontextu
- Práva oběti trestného činu
 - Právo na informace
 - Právo na poskytnutí odborné pomoci a právní pomoci
 - Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím
 - Právo na ochranu soukromí
 - Právo ochrany před druhotnou újmou
 - Právo na peněžitou pomoc
- Specifická práva oběti trestného činu v dopravě
- Postavení oběti trestného činu v trestním řízení
- Navrhované právní úpravy týkající se oběti trestného činu v dopravě de lege ferenda
- Závěr
- Resumé
- Seznam použité literatury

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, 536 s. ISBN 978-80-7400-513-8
- JELÍNEK, J. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 320 s. ISBN 978-80-7502-016-1
- GRÍVNA, T. Soukromá žaloba v trestním řízení. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2006, 121 s. ISBN 80-246-1107-4
- ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, 2007. 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2
- RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. Poškozený a adhezni řízení v České republice. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen "důvodová zpráva"). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

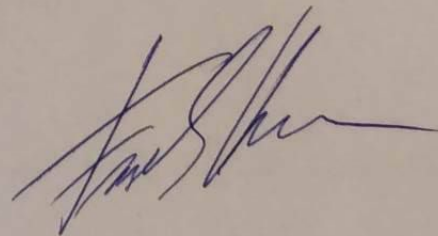
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Simona Stočesová, Ph.D.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **29. března 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2019**

Doc. JUDr. Jan Panly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 21. září 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jan KOLOMAZNÍK

Osobní číslo: R16M0118P

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Název tématu: Oběti trestných činů v dopravě a jejich postavení v trestním řízení

Zadávací katedra: Katedra trestního práva

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Vymezení a definování základních pojmů
2. Historie postavení oběti trestného činu v českém právním kontextu
3. Práva oběti trestného činu
4. Specifická práva oběti trestného činu v dopravě
5. Postavení oběti trestného činu v trestním řízení
6. Navrhované právní úpravy týkající se oběti trestného činu v dopravě de lege ferenda
7. Závěr

Úvod

Ačkoliv míra nehodovosti a s tím spojená smrtelná zranění v posledních době na českých silnicích klesají, stále se v počtu dopravních nehod nejedná o zanedbatelné číslo. A protože se obětí trestného činu spáchaného v dopravě může stát kdokoliv z nás, už z tohoto důvodu by bylo vhodné znát svá práva a svoje procesní možnosti.

V této práci jsem chtěl představit práva obětí trestných činů, jejich postavení v trestních řízeních.

Jelikož trestné činy v dopravě jsou tak rozšířené, zkoumal jsem, zda oběti těchto trestných činů mají nějaká specifika, alespoň pokud jde o jejich práva nebo procesní postavení.

Dále jsem se zabýval tím, jak české právo z hlediska obětí trestných činů bylo ovlivněno mezinárodními právními předpisy včetně práva Evropské unie.

1 Vývoj postavení obětí trestných činů v mezinárodních právních předpisech

Problematika obětí trestných činů se dočkala v českém právním řádu své komplexní právní úpravy v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“), který nabyl v plném rozsahu účinnosti dne 1. srpna 2013. Vzhledem k tomu, že zákon je relativně mladý, mohlo by se zdát, že odborná pozornost je obětem trestných činů věnována teprve v posledních letech. K přijetí současné legislativy ale vedla dlouhá cesta, která na evropské úrovni započala již v 70. letech minulého století na půdě Rady Evropy a Evropského společenství/ Evropské unie. Byly to právě tyto organizace a jejich právní předpisy, které se staly hlavním hybatelem změn tuzemského právního řádu ve vztahu k obětem trestných činů. Vzhledem k jejich důležitosti a vlivu jim proto budu věnovat následující kapitolu.

1.1 Oběti v kontextu předpisů Rady Evropy

V roce 1977 přijal Výbor ministrů Rady Evropy rezoluci (77) 27 o odškodňování obětí násilných trestných činů, ve které bylo vládám členských zemí doporučeno, aby ve svých národních právních úpravách zohlednily v ní vytčené zásady pro odškodňování obětí.¹

Podle této rezoluce tak stát měl částečně odškodnit oběti trestného činu, pokud oběti neměly možnost získat odškodnění z jiných zdrojů. Jinými zdroji byl myšlen systém sociálního zabezpečení, pojištění nebo sám pachatel.² Částečná kompenzace od státu tak měla subsidiární povahu.

Ve smyslu rezoluce jsou oběťmi ty osoby, kterým byla v důsledku spáchaného trestného činu způsobeno těžké ublížení na zdraví, včetně osob pozůstalých po oběti, jež byly na ní výživou závislé. Odškodnění by se těmto osobám mělo poskytnout i v případě, kdy pachatele nebude možné trestně stíhat. Do samotného odškodnění by se pak v odůvodněných případech měla promítnout alespoň výše ztráty na výdělků, zvýšené náklady, náklady na léčbu, náklady na zdravotní rehabilitaci, náklady spojené s navrácením zpět do pracovního života a náklady spojené s uspořádáním pohřbu. Rezoluce dále například doporučuje stanovit spodní

¹ Rezoluce (77) 27 Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 28.9.1977, o odškodňování obětí trestných činů. Preambule.

² Rezoluce (77) 27 Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 28.9.1977, o odškodňování obětí trestných činů. Bod 1-3.

a horní hranici takto poskytnutého odškodnění, a v případě, kdy oběť získá finanční kompenzaci z jiných zdrojů, z veřejného nebo soukromého pojištění, mělo by se jí o tuto částku odškodnění snížit nebo by jej měla vrátit.³

Na výše zmíněnou rezoluci obsahově navázal další dokument Rady Evropy, a to Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů z roku 1983⁴ (dále jen jako „Evropská úmluva o odškodňování obětí“ nebo jen jako „Úmluva“).

Původní text rezoluce je v Úmluvě na mnoha místech zpřesněn a doplněn, a to na základě zkušeností členských států Rady Evropy, které se buď řídily doporučeními obsaženými v rezoluci, nebo zvolily vlastní cestu a zavedly pro oběti vlastní kompenzační programy či vypracovaly v mezích rezoluce vlastní předpisy. Díky (ne)dodržování doporučení obsažených v rezoluci tak členské státy brzy objevily její nedostatky, zejména ve vztahu k právní závaznosti. Nejlépe to bylo patrné u osob, které migrovaly za prací do jiných členských zemí a vyžadovaly zde stejnou úroveň ochrany jako ve svých mateřských zemích, protože v jejich domovských státech byla úroveň jejich ochrany větší.⁵

Ještě před vyslovením souhlasu s Úmluvou byly podmínky odškodňování obětí samostatně upraveny zákony v těchto zemích: ve Velké Británii od roku 1964, ve Finsku od roku 1973, v Německu a v Nizozemí od roku 1976, o rok později ve Francii a poté za rok ve Švédsku, v Rakousku od roku 1982. V textu Úmluvy je tak patrný vliv těch států, které byly v této oblasti v rámci Evropy průkopníky a měly s odškodňováním obětí praktické zkušenosti.⁶

Úmluva přinesla zpřesnění pojmu oběť trestného činu, oproti rezoluci je jí osoba, která utrpěla těžké ublížení na těle a zdraví následkem úmyslného trestného činu nebo která byla v péči osoby, jež zemřela následkem takového úmyslného trestného činu. Nově tak měla podle Úmluvy oběť nárok na odškodnění i v případě vzniku psychické újmy. U subjektivní stránky spáchaného trestného činu ale byla vyžadována vyšší forma zavinění, tedy úmysl. U nedbalostních trestných činů,

³ Rezoluce (77) 27 Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 28.9.1977, o odškodňování obětí trestných činů. Bod 4-13.

⁴ Council of Europe, European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Dostupné online na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680079751>

⁵ Council of Europe, *Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes*. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16800c96fc>

⁶ KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 1998, s.7.

zejména u trestných činů v dopravě, byla případná oběť odkázána na systém sociálního zabezpečení nebo na soukromé pojištění.⁷

Nově bylo dále stanoveno, že oběť má nárok na odškodnění v případě, kdy pachatel nebude potrestán. Pro přeshraniční případy trestných činů přibylo ustanovení o tom, že nárok na odškodnění od státu, ve kterém byl trestný čin spáchán, mají příslušníci těch států, které jsou stranami Úmluvy, a příslušníci všech států Rady Evropy, kteří mají trvalý pobyt ve státě, v němž k trestnému činu došlo.

V porovnání s rezolucí má odškodnění pokrývat i ušlé výživné vyživované osoby. V Úmluvě je výslovně zmíněno práva státu stanovit lhůtu k podání žádosti o odškodnění. Dále došlo k rozšíření podmínek pro snížení nebo vrácení finanční částky, která představovala odškodnění, včetně možnosti použití výhrady spravedlnosti a veřejného pořádku při poskytování této pomoci. V neposlední řadě bylo významnou novinkou ustanovení, na jehož základě lze na stát nebo příslušný orgán převést odškodnění do výše plnění. Zatím jen nastíním, že Česká republika zvolila odlišný přístup. Kladem Úmluvy bylo ustanovení o tom, že všechny smluvní strany Úmluvy se zavazují přijmout taková opatření, která zajistí, že informace o systému odškodnění budou dostupná všem potenciálním žadatelům, což posílilo práva obětí.

1.2 Oběti v kontextu předpisů Evropské unie

Evropská unie jako nová entita vznikla na základě Maastrichtské smlouvy, která vstoupila v platnost dne 1. listopadu 1993. Díky vytvoření Unie se mohla rozvíjet spolupráce členských zemí v i jiných než ekonomických oblastech. Jednou z těchto oblastí byla i justice. Ta byla zařazena do tzv. třetího pilíře EU, v němž členské státy spolupracovaly na úrovni mezivládní spolupráce. Členské státy si zde zpočátku ponechaly velkou část své suverenity, která byla ale postupně oslabována ve prospěch pravomocí unijních orgánů.⁸ Naplno se tato změna třetího pilíře EU projevila s přijetím Amsterdamské smlouvy dne 2. října 1997.

Na problematiku obětí trestných činů se upřela pozornost Evropské unie další rok, a to v prosinci 1998 na zasedání ve Vídni, kde došlo k přijetí Akčního plánu Rady a Komise o nejlepších způsobech provádění ustanovení Amsterdamské smlouvy o

⁷ Council of Europe, *Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes*. s. 5. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16800c96fc>

⁸ HAMUŤÁK, Ondrej, STEHLÍK, Václav: *Praktikum práva Evropské unie*. Ústavní základy soudnictví. Praha: Leges, 2011, s.13 – 23.

vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, zkráceně znám spíš jako Vídeňský akční plán. Plán nedisponoval právní závazností, ale pro členské státy měl velký politický význam, zejména pokud jde o justiční spolupráci. Podle plánu tak procesní pravidla měla být stejná pro všechny bez ohledu na odlišnou jurisdikci, včetně pravidel o podpoře obětí.⁹

V horizontu pěti let měl být předložen unijní návrh o odškodňování obětí, a to na základě srovnávacího průzkumu o odškodňování obětí a po zhodnocení proveditelnosti takového unijního opatření.¹⁰

Za účelem prohloubení a zrychlení justiční spolupráce proběhlo zvláštní zasedání Evropské rady ve finském Tampere v říjnu 1999. Kromě potvrzení cesty vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech byl přijat i závazek k vytvoření minimálních norem pro ochranu obětí trestných činů týkající se zejména náhrady škody a rovného přístupu ke spravedlnosti. Za účelem financování těchto opatření měly vzniknout vnitrostátní programy.¹¹

Cíle vytyčené ve Vídeňském akčním plánu a závěry ze zasedání v Tampere našly zanedlouho své konečné právní zakotvení v Rámcovém rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SSV) a ve Směrnici Rady Evropské unie ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů (2004/80/ES).¹²

Rámcové rozhodnutí o odškodňování obětí trestných činů ztělesňuje první evropskou úpravu postavení obětí v trestním řízení.¹³ Obsahuje zásady, které se promítly i do pozdějších předpisů.

Rámcové rozhodnutí o odškodňování obětí v trestním řízení se projevilo v českém právním řádu několika změnami trestního řádu a přijetím komplexní úpravy obětí trestných činů. Nedostatečná implementace tohoto rámcového rozhodnutí vedla

⁹ JELÍNEK, Jiří. GŘIVNA, Tomáš. HERCZEG, Jiří. NAVRÁTILOVÁ, Jana. SYKOVÁ, Anna et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 225 – 226.

¹⁰ FOJT, Dominik. *Europeizace procesního postavení obětí. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*, s.61.

¹¹ JELÍNEK, Jiří. GŘIVNA, Tomáš. HERCZEG, Jiří. NAVRÁTILOVÁ, Jana. SYKOVÁ, Anna et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 226 – 227.

¹² Rámcové rozhodnutí představovalo nový právní akt zavedený Amsterdamskou smlouvou. Sloužilo ke sblížení zákonů a jiných právních předpisů členských zemí. Na rozdíl od směrnice nebylo možné z něj dovodit přímý účinek, každý členský stát si způsob provedení rámcového rozhodnutí určil sám.

¹³ FOJT, Dominik. *Europeizace procesního postavení obětí. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*, s.61.

Komisi Evropského společenství k vydání dvou hodnotících zpráv, jedné z roku 2004, druhé z roku 2009, ve které bylo České republice vytýkáno, že dostatečně neprovedla články 6, 8 a 13 tohoto rámcového rozhodnutí. Na základě této výtky pak český zákonodárce přistoupil k vytvoření zákona č. 45/2013 Sb., zákona o obětech trestných činů.¹⁴

V souvislosti s přijetím Lisabonské smlouvy byla rámcová rozhodnutí nahrazena směrnici, šlo především o:¹⁵

- směrnice Rady Evropské unie 2004/80/ES, o odškodňování obětí trestných činů
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU, o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU, o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování a dětské pornografii
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU, o evropském ochranném příkazu
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, o minimálních pravidlech¹⁶

Pro český kontext je důležitá zejména směrnice o odškodňování obětí trestných činů. Její obsah byl implementován do ustanovení §§ 34 až 36 zákona o obětech trestných činů. Podle této směrnice je peněžité pomoci poskytována státem, ve kterém došlo k trestnému činu, součinnost zase poskytuje ten stát, kde se oběť oprávněně zdržuje.¹⁷ Tato směrnice se opírá o svobodu volného pohybu osob a ideově vychází z rozhodnutí Soudního dvora EU, konkrétně z případu William Cowan proti Trésor public. V tomto případě se jednalo o občana Velké Británie, který se stal v Paříži obětí přepadení, a francouzské úřady mu odmítly přiznat právo na odškodnění, protože neměl ve Francii trvalý pobyt. Podle Soudního dvora EU zaručuje svoboda pohybu také právo na stejnou ochranu v cizím členském státě jako u vlastních občanů tohoto státu.¹⁸

¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, s. 3

¹⁵ JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 285

¹⁶ JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 284

¹⁷ JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 286

¹⁸ FOJT, Dominik. Europeizace procesního postavení obětí. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*, s.63.

Směrnice o ochranném příkazu je určena zejména pro oběti domácího násilí a stalkingu. Díky této směrnici mohou být oběti těchto trestných činů chráněny před útočníky i po svém přestěhování do jiného členského státu.¹⁹ Je to jakýsi ekvivalent českého předběžného opatření podle ustanovení § 88 a násl. trestního řádu.²⁰

Směrnice o minimálních pravidlech představuje minimální pravidla pro podporu a ochranu obětí trestného činu. Členské státy ale mohou tato pravidla rozšířit v prospěch obětí, jak se přímo uvádí v bodě 11 její preambule. Preambule je značně rozsáhlá, obsahuje 72 bodů. Projevem její implementace je zákon o obětech trestných činů včetně jeho novel. Směrnice je rozdělena do pěti kapitol, v té první obsahuje obecná ustanovení včetně definice oběti, druhá kapitola velice podrobně upravuje poskytování informací příslušnými orgány. Právě zde je zakotveno pravidlo informovat oběť hned při prvním kontaktu s příslušným orgánem. Třetí kapitola směrnice upravuje trestní řízení z pohledu oběti a pátá kapitola obsahuje například pravidla o školení pracovníků.

¹⁹ Evropský ochranný příkaz – podpora obětí trestných činů v EU. Citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0066&from=CS>

²⁰ JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014, s. 287

Vymezení pojmu oběť trestného činu a pojmu poškozený

Oběť trestného činu (či jen „oběť“) je základním pojmem diplomové práce. Tento pojem se ale částečně překrývá s pojmem poškozený a v kontextu trestního řízení je nezbytné jej zmínit. V následující kapitole se proto zaměřím na definici obou pojmů a na vymezení jejich vzájemných shod a odlišností.

2.1 Oběť trestného činu

Pojem oběť trestného činu je definován v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“) v tomto znění: *„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“*²¹ Definice oběti stejně jako další ustanovení zákona vychází ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012 (dále jen „směrnice o minimálních pravidlech“).

Obětí může být jen osoba fyzická. Jenom fyzická osoby je totiž nadána emocemi a myšlením, je schopna subjektivně vnímat prožité skutečnosti. Následkem trestného činu tak může u fyzické osoby dojít k otřesu její víry ve spravedlivý svět, ke ztrátě iluze kontroly o vlastní nezranitelnosti nebo k prožití silného traumatu, v jehož důsledku se u ní rozvine posttraumatická stresová porucha.²² Navíc taková osoba je ohrožena rizikem vzniku sekundární viktimizace ze strany orgánů činných v trestních řízení nebo od svého okolí. Nic takového ale nemůže nastat u právnické osoby. Právnická osoba může mít v trestním řízení ale postavení poškozeného.

Ačkoliv v základní definici oběti je výslovně zmíněn trestný čin, je nutno doplnit, že podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona o obětech trestných činů se za trestný čin považuje i čin jinak trestný. Je to z toho důvodu, aby postavení oběti měly i ty fyzické osoby, proti nimž byl spáchán čin, který nenaplňuje všechny typové znaky trestného činu a není proto trestným činem. Jedná se zejména o případy, kdy takový čin je spáchán osobou nepřičetnou nebo osobou nízkého věku. Přitom platí, že újma takto způsobená je srovnatelná s trestným činem.²³ Důvodová zpráva pak uvádí,

²¹ § 2 odst. 2 Zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

²² DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 6

²³ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018., s.6.

že díky tomuto řešení bude možné poskytnout peněžitou pomoc i osobě, které byla způsobena újma osobou trestně neodpovědnou. I když úmysl zákonodárce použít v tomto kontextu pojmu „čin jinak trestný“ se jeví jako vhodný a logicky odůvodněný krok, projevuje se zde jistá terminologická nepřesnost. Činem jinak trestným se rozumí i čin osoby jednající za okolností vylučujících protiprávnost. Důsledné lpění na správné terminologii by tak mohlo ve výsledku znamenat, že útočník, který by při nutné obraně utrpěl ublížení na zdraví, by mohl následně požadovat po státu o peněžitou pomoc, protože mu byla způsobena újma osobou, která pro svůj čin nebyla trestně odpovědná. Takový záběr by ale odporoval dobrým mravům, navíc by byl v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, který obsahuje zásahu o zneužití postavení oběti, a v rozporu se zásadou poctivosti, tzn. že nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního jednání. Jelínek se svém komentáři k zákonu o obětech trestných činů navrhuje ve zmíněném ustanovení přímo zakotvit, že činem jinak trestným se rozumí činy spáchané osobou nízkého věku či osobou nepřičetnou, v případě mladistvých činy spáchané osobou s nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělostí, nebo oběť negativně či jinak vhodně definovat.²⁴

Dalším definičním znakem oběti je ublížení na zdraví, které je chápáno ve smyslu ustanovení § 122 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“). V předchozím zákoně²⁵, který upravoval poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti, byla přímou obětí jen ta fyzická osoba, již byla způsobena újma na zdraví. Současná úprava je tak podstatně širší, jelikož se za oběť považuje i osoba, které byla způsobena majetková nebo nemajetková újma a na jejíž úkor se pachatel obohatil.²⁶

Pokud byla navíc této fyzické osobě trestných činem způsobena smrt, rozšiřuje se v ustanovení § 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů okruh obětí o její příbuzné, kteří v důsledku této smrti utrpěli újmu, a o osoby, kterým oběť ke dni smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu²⁷. Není přitom rozhodné, zda

²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol: *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, s. 25.

²⁵ zákon č. 209/1997 Sb., o poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti, konkrétně se jednalo o ustanovení § 2 odst. 1 tohoto zákona

²⁶ Toto řešení je tak v souladu s novelou zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), která s účinností od 1. července 2011 rozšířila pojem poškozeného a jeho postavení v adhezním řízení, kdy bylo nově poškozenému umožněno, aby v trestním řízení soud rozhodl nejen o jeho nároku na náhradu škody, ale i nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení.

²⁷ § 2 odst. 3 Zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

zemřelá oběť takovou povinnost za svého života plnila, nebo zda pro její neplnění byla soudem pravomocně odsouzena.²⁸

Tato definice nepřímých obětí se do zákona dostala poslední novelou provedenou zákonem č. 56/2017 Sb. Na jedné straně tak došlo k rozšíření statusu obětí o osoby, kterým ke dni smrti zemřelá oběť poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, na druhé straně se okruh těchto pozůstalých po oběti zúžil tím, že k přiznání statusu oběti je zapotřebí, aby tito pozůstalí pociťovali smrt oběti jako skutečnou újmu.²⁹

Podle směrnice o minimálních pravidlech, ze které zákon o obětech trestných činů vycházel, konkrétně v bodu 19 její preambule, je uvedeno, že trestným činem mohou být poškozeni i rodinní příslušníci oběti a jako nepřímé oběti by mě měli požívat také ochrany podle této směrnice. Aby ale statusem nepřímé oběti nemohli být označeni všichni příbuzní dané oběti, mají podle směrnice státy možnost okruh těchto příbuzných omezit. V české právní úpravě je tak uveden uzavřený výčet takových příbuzných.

Zákon dále rozlišuje mezi obětí a zvláště zranitelnou obětí. Toto dělení má svůj význam z hlediska sekundární viktimizace. Osobám, u nichž se předpokládá, že budou trestným činem více postiženi, hůře budou snášet úkony v trestní řízení a snadněji budou podléhat tlaku pachatele, poskytuje zákon speciální práva, na které „běžné“ oběti nárok nemají, a to za současného respektování pravidla, že všechny oběti si zaslouží stejně citlivý přístup a zacházení.

Do této kategorie obětí patří:

- a) děti
- b) osoby vysokého věku, osoby s mentálním, fyzickým a smyslovým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou mít vliv na jejich uplatnění ve společnosti v porovnání s jinými
- c) a osoby které jsou oběťmi taxativně vyjmenovaným trestných činů. Tyto trestné činy se dají rozdělit na 5 skupin podle druhu trestné činnosti, a to na:
 - trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

²⁸ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 11

²⁹ GŘIVNA, Tomáš. VÁLKOVÁ, Helena. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č.56/2017 Sb. s účinností k 1.4.2017. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 9, s.197.

- trestné činy, které zahrnují násilí či pohrůžku násilí
- trestné činy, které zahrnují nátlak
- trestné činy páchané z nenávisti
- trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny³⁰

Ad a) Kdo je považován za dítě, je upřesněno v ustanovení § 126 trestního zákonu, tedy osoba mladší 18 let, což je v souladu s článkem 1 Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 vyhlášené pod č. 104/1991 Sb. U osob mladších 18 let nemusí orgány činné v trestním řízení posuzovat, zda se jedná o zvlášť zranitelnou oběť, jelikož děti do této kategorie spadají za všech okolností.

Ad b) Do kategorie zvlášť zranitelných obětí spadají osoby vysokého věku až po novelizaci provedené zákonem č. 56/2017 Sb. K tomu, aby mohla být taková osoba považována za zvlášť zranitelnou oběť, musí být splněna vedle věku ještě jedna obligatorní podmínka, která je uvedena v druhé částky ustanovení §2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů. Jedná se o to, že vysoký věk u dané osoby představuje překážku k jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy. Pouhý vysoký věk z dané osoby zvlášť zranitelnou oběť nečiní.

Pojem „osoba vysokého věku“ je v rámci trestněprávních předpisů již zmíněna v ustanovení § 42 písm. h) trestního zákoníku jako přitěžující okolnost pachatelů, který na takové osobě spáchá trestný čin. Ani v tomto ustanovení ale není věk osoby důchodového věku přesně vymezen. Důvodová zpráva uvádí, že takovou osobou je buď poživatel starobního důchodu, nebo osoba od 60 let. Za situace, kdy je věk odchodu do důchodu posunut pro muže i ženy shodně na 65 let, je otázkou, zda do budoucna se trestní praxe pro posuzování věku osoby spadající do kategorie „osoby důchodového věku“ neposune. Nicméně přesný věk není v zákoně vymezen a je na zvážení, zda je to tak správně. Pro zakotvení přesného věkové hranice hovoří princip právní jistoty, jak uvádí Válková. Tuto cestu si vybral slovenský zákon o obetiach a ve svém ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) stanovil věkovou hranici na 75 let, ačkoliv slovenský trestní zákoník v ustanovení § 127 odst. 3 výslovně stanovuje, že osobou vysokého věku je osoba starší 60 let, tedy shodně, jak uvádí důvodová zpráva českého zákona o obětech trestných činů. Slovenská úprava se svým jasným vymezením osoby vysokého věku je sice přesnější a představuje

³⁰ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 21 – 22.

zmíněnou právní jistotu, nicméně i tato forma úpravy s sebou nese jistá negativa. Přesně vymezená věková hranice pro oběti zvláště zranitelné na 75 let s sebou nese přílišnou generalizaci. Zákonem je uznáno, že lidé starší 75 let potřebují zvláštní zacházení, zatímco ti ostatní, ti mladší, i kdyby takové zacházení potřebovali, do kategorie zvláště zranitelných obětí nespadají. Navíc slovenská právní úprava neobsahuje zásadu zakotvenou v ustanovení § 3 ods.1 českého zákona o obětech trestných činů, podle které v pochybnostech o zvláštní zranitelnosti se má na oběť hledět jako by zvláště zranitelnou skutečně byla.

Na základě výše uvedených skutečností by se tak dalo shrnout, že i když přesně vymezená věková hranice odpovídá lépe principu právní jistoty, v konečném důsledku její zakotvení nemusí být vždy v prospěch dotčených obětí.

Ad c) Odst. 4 písm. c), písm. d) obsahuje taxativně vyjmenovaný výčet trestných činů, jejichž oběti mají právo za splnění podmínek uvedených v odst. 2 a 3 předmětného ustanovení na přiznání statusu zvláště zranitelné oběti.

Osoby jsou pro přiznání statusu zvláště zranitelné oběti vždy posuzovány individuálně.³¹ Přitom ale není ze strany orgánů činných v trestním řízení nutné o přiznání tohoto statusu vydávat formalizované rozhodnutí. Takové rozhodnutí se vydává až tehdy, pokud osoba poškozená požádá podle ustanovení § 51 odst. 2 zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), o poskytnutí bezplatné právní pomoci, na kterou má nárok právě zvláště zranitelná oběť. V přípravném řízení podává návrh na přiznání bezplatné právní pomoci poskytované zmocněncem poškozený prostřednictvím státního zástupce, v řízení před soudem adresuje návrh rovnou příslušnému soudu.³²

Pokud není poškozenému v pozici zvláště zranitelné oběti jeho návrh na přiznání bezplatné právní pomoci přiznán, může proti takovému zamítavému usnesení podat stížnost podle ustanovení § 51a odst. 6 trestního řádu. V případě pochybností platí zákonná zásada zakotvená v ustanovení § 3 odst. 1 zákona o obětech trestných činů o tom, že se má daná osoba za oběť považovat. Stejně tak to platí v případě pochybností ohledně statusu zvláště zranitelné oběti.

³¹ JELÍNEK, Jiří a kol: *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, s. 31.

³² § 51a odst. 3 trestního řádu

Pokud ale není oběti přiznán status zvlášť zranitelné oběti, nemá k dispozici žádné řádné opravné prostředky, kterými by se proti takovému postupu mohla bránit. Je to dáno tím, že při přiznání statusu zvlášť zranitelné oběti není vydáváno usnesení. Jedinou výjimku představuje usnesení o přiznání právní pomoci poskytované zmocněncem bezplatně. Tím, že soud oběti přizná bezplatnou právní pomoc, tak tím zároveň potvrdí její status zvlášť zranitelné oběti.³³

Za situace, kdy oběti není přiznán status zvlášť zranitelné oběti a současně oběť nevyžaduje přiznání práva na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, má k dispozici jen obecný opravný prostředek v podobě žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu nebo státního zástupce podle ustanovení § 157a trestního řádu, pokud současně tato oběť vystupuje v trestním řízení jako poškozený.³⁴ Tato stížnost ale nemá odkladný účinek.

Skutečnost, že byl osobě přiznán status zvlášť zranitelné oběti je důležitá z toho důvodu, že zákon takové osobě přisuzuje široký výčet speciálních práv v rámci trestního řízení, včetně práva na ochranu před druhotnou újmu.

2.2 Poškozený

Institut poškozeného, který je definovaný v § 43 trestního řádu, představuje ve vztahu k oběti trestného činu prostředek, pomocí něhož se oběť v rámci trestního řízení může domoci náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Jeden z hlavních rozdílů mezi poškozeným a obětí tak spočívá v tom, poškozený je na rozdíl od oběti subjektem a stranou trestního řízení. Díky tomu může ovlivňovat svým jménem průběh trestního řízení, k čemuž má ze zákona určitá procesní práva a procesní povinnosti.³⁵ Oběť je pouze subjektem zvláštní péče poskytované státem, jak uvádí důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů. Další odlišností je skutečnost, že poškozeným může být i právnická osoba, u poškozeného může přejít právní nárok na právního nástupce, zatímco oběť svá práva na jinou osobu převést nemůže.

Pokud bychom se na oba pojmy dívali z historického hlediska, tak pojem „poškozený“ zná české právo od účinnosti současného trestního řádu z roku 1961,

³³ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 15

³⁴ KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb.* Praha: In Iustitia o.p.s. 2016. s 8

³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 188.

zatímco pojem „oběť“ se do českého právního řádu dostal poprvé až se zákonem o poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti z roku 1997.

Názory na to, který z pojmů je obsahově užší nebo širší se různí. Oběť může být uváděna jako pojem širší, jelikož se za oběť považuje i osoba, které byla újma způsobena zprostředkovaně, případně jako pojem užší, jelikož jí může být jen fyzická osoba.³⁶

Rozdíl mezi pojmy je dán také tím, že zatímco u oběti vzniká za splnění zákonných podmínek nárok na poskytnutí peněžité pomoci od státu vždy, poškozený je odkázán na svůj nejistý úspěch v trestním řízení.

Zákon o obětech trestných činů se projevil v rámci trestního řádu několika novelizacemi, včetně té, kdy do ustanovení § 43 trestního řádu přibyla právo poškozeného v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho život.

Zákon vymezuje formu tohoto prohlášení, která je písemná nebo ústní, nevymezuje ale obsah. Obsah je na uvážení poškozeného. Zpravidla poškozený v prohlášení popíše, jaký měl trestný čin dopad na jeho život po stránce fyzické i psychické, podrobně tyto následky rozvede. Může zmínit, jakým způsobem trestný čin zasáhl do jeho rodinného, pracovního nebo i intimního života.³⁷ Toto prohlášení pak může být použito jako listinný důkaz při hlavním líčení.

³⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEŽULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 598.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. s. 525.

Právní vývoj postavení oběti trestného činu v českém právním prostoru

Mnoho evropských zemí přijalo zákon o odškodňování obětí trestné činnosti (trestného činu) ještě před sjednáním Evropské úmluvy o odškodňování obětí z roku 1983. Velká Británie dokonce již v roce 1964.³⁸ Český či československý přístup k uzákonění předpisu, který by zajistil obětem trestného činu peněžní odškodnění ze strany, státu byl až do roku 1989 odlišný. Bylo to dáno především rozdílnou politicko-ekonomickou situací. Československo jako socialistická země mělo silný sociální program a hustou záchranou sociální sítí. Navíc ze zákona tu platila pro všechny občany povinnost pracovat, proto všichni, alespoň formálně z pohledu státu, měli mít prostředky k úhradě nečekaných událostí. Zatímco ve státech na západ od našich hranic se uvažovalo o zřízení různých společenských fondů pro oběti, v českém prostředí tato otázka nebyla po dlouhou dobu aktuální. Další roli sehrála od konce 70. a začátkem 80. let klesající kriminalita.³⁹

Se změnou politického systému v 90. letech a s prudkým nárůstem kriminality, včetně nové možnosti pachatele vyhnout se povinnosti k náhradě škody uprchnutím za hranice, tak diskuse o právním zakotvení postavení obětí, zejména s ohledem na jejich odškodnění, vzrostly. Dokladem toho je větší zájem odborníků o téma v odborné literatuře.

Například v 1998 se ve své publikaci J. Jelínek zabývá teoriemi kompenzací pro oběti. Důvody pro to, aby stát odškodnil oběti trestných činů spočívají například ve skutečnosti, že stát zakázal používání odplaty a svémoci, je tak povinností státu toto omezení vyvážit. Podle další teorie má stát morální povinnost oběti odškodnit. Podle dalšího názoru mají být oběti odškodňovány prostřednictvím veřejného sociálního pojištění. Jiná teorie zase zohledňuje odškodnění ze strany státu v podobě zvýšených nákladů oběti, které jí vznikly díky trestnímu řízení. Kompenzace je oběti poskytována dále proto, že pachatel v porovnání s obětí je věnována v trestním řízení větší pozornost a má více práv. A konečně teorie o tom, že

³⁸ KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 1998, s.7.

³⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 604 . 605.

odškodnění oběti je podmíněno její spoluprací s orgány činnými v trestním řízení, čímž se zvyšuje šance k usvědčení pachatele.⁴⁰

L. Zezulová ovšem doplňuje, že kompenzační teorie je možné odmítnout s vysvětlením, že odškodňování obětí státem přinese růst byrokracie. Tím také dojde k nárůstu finančních nákladů. Na jedné straně dojde k odškodnění obětí, na druhé straně k zatížení daňových poplatníků. Dále upozorňuje na nebezpečí zneužití odškodnění, jelikož za situace, kdy bude každá oběť trestného činu finančně odškodněna, může to potenciální oběti vést k nebezpečnému a nezodpovědnému chování. Navíc odškodňování obětí nutně nezaručuje, že oběti budou ochotněji spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení na objasnění trestné činnosti.⁴¹

Vyústěním odborných diskusí a snah o uzákonění této problematiky představuje přijetí zákona č. 209/1997 Sb., o odškodňování obětí trestné činnosti, který vstoupil v účinnost dne 1. ledna 1998.

3.1 Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Zákon obsahově vycházel z Evropské úmluvy o odškodňování obětí, což byla podmínka toho, aby se Česká republika stala její smluvní stranou.⁴² Úmluva vstoupila v České republice v platnost 1. ledna 2001.

Zákon o poskytování peněžité pomoci vycházel z principů, které z větší části převzal i současný zákon o obětech trestných činů. Stát tak přispíval obětem peněžitou částkou jen u těch nejzávažnějších újem na zdraví, v tehdejšímu bodového hodnocení bolesti se muselo jednat alespoň o 100 bodů (§ 6 odst. 2).⁴³ V porovnání s Úmluvou se státem poskytnutá peněžní pomoc vztahovala také na

⁴⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 607 . 608.

⁴¹ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 608.

⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, s. 3.

⁴³ Bodové hodnocení bylo zavedeno vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Hodnota jednoho bodu činila 120 Kč. 100 body například ohodnocovala poranění bránice, poranění průdušky nebo zhmoždění plic. Vyhláška byla zrušena s účinností zákona č.89/2012 dne 1.1. 2014.Nahrazena byla až Metodikou Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví ze dne 12. března 2014.

odškodnění zdravotní újmy ohledně: odškodnění bolesti, odškodnění ztížení společenského uplatnění a náhrady ztráty na důchodu.

Aby byla oběť motivována k aktivnímu zapojení se do procesu usvědčení pachatele, bylo jí poskytováno jen částečné odškodnění. Přitom se zohlednilo odškodnění již vyplacené (§4). Tato snaha zákonodárce o to, aby oběť byla aktivně zapojena do trestního řízení a nebyla ve vztahu k pachateli a jeho usvědčení pasivní, se projevila i tím, že poskytnutí peněžité pomoci bylo zákonem podmíněno poskytnutím souhlasu oběti s trestním stíháním pachatele v případech, kde tím zákon trestní stíhání podmiňuje, a podáním trestního oznámení ze strany oběti ohledně spáchání trestného činu (§ 6 odst. 1 písm. b, písm. c).

Aby pomoc byla účinná, má být poskytnuta co nejrychleji, lhůta k vyřízení podané žádosti byla pro Ministerstvo spravedlnosti, které o ní rozhodovalo a rozhoduje o ní i nyní, stanovena na tři měsíce (§9 odst. 3), tato lhůta je v úpravě zákona o obětech trestných činů také zachována. Zákon dále stanoví podmínky, za kterých podmínek pomoc sníží nebo neposkytne.

Za povšimnutí stojí pravidlo, podle kterého byla oběť povinna do pěti let vrátit Ministerstvu spravedlnosti (dále jen „Ministerstvo“) částku, kterou obdržela jako náhradu škody, a to až do výše poskytnuté pomoci. Zákon uváděl, že ministerstvo má na uplatnění práva na vrácení poskytnuté pomoci vůči oběti prekluzivní lhůtu dvou let. Oběť má možnost po uplynutí pětileté lhůty podat žádost na Ministerstvo, aby byla od povinnosti vrátit poskytnutou pomoc oproštěna. Ministerstvo se ale také může v odůvodněných případech jménem státu práva na vrácení poskytnutého plnění vzdát (§12). V tomto ustanovení tak nebylo zohledněno doporučení obsažené v článku 10 Evropské úmluvy o odškodňování obětí, podle něhož *lze na stát nebo příslušný orgán převést práva odškodněné osoby do plné výše*. Podle důvodové zprávy byl tento odlišný model oproti Úmluvě zvolen kvůli obavě z nepřehlednosti a složitosti vzniklých situací, kdy stát by neměl přehled o tom, zda oběť uplatnila svůj nárok na náhradu vzniklé škody proti pachateli (v trestním a občanskoprávním řízení) a zda jí byl tento nárok soudem přiznán, případně zda byla oběť odškodněna pojišťovnou.⁴⁴

⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, s.2.

Jelikož ale toto ustanovení o povinnosti oběti vrátit Ministerstvu poskytnutou pomoc nebylo v praxi uplatňováno⁴⁵, stalo se toto ustanovení ještě v době účinnosti zákona obsolentním, současná právní úprava se již řídí doporučením uvedeným v Úmluvě. Podle ustanovení § 33 zákona o obětech trestných činů tak na stát v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci přechází nárok oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Jinými slovy to znamená, že po vyplacení peněžité pomoci oběti má stát právo požadovat tuto náhradu po pachateli podle ustanovení § 43 odst. 3, 45 odst. 3 a § 206 odst. 2 trestního řádu.⁴⁶ Pokud je oběti pomoc poskytnuta v nižší částce než soudem přiznaná újma, má oběť právo po pachateli tento rozdíl mezi přiznanou újmou a poskytnutou pomocí vymáhat v rámci občanskoprávního řízení. Oběť v tomto občanskoprávním řízení osvobozena od placení soudního poplatku podle ustanovení § 11 odst. 2 písm. j) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

V souvislosti s poskytnutím peněžité pomoci oběti byla provedena novela trestního řádu, kterou došlo ke změně tehdy již dva roky účinného institutu narovnání. Aby se zajistilo financování peněžité pomoci pro oběti, bylo nově dáno v ustanovení § 312 odst. 2 trestního řádu, že je obviněný povinen alespoň 50% z částky, kterou určil v rámci narovnání na obecně prospěšné účely, poskytnout na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. V současnosti je toto ustanovení již zrušené, obviněný má ale stále v rámci narovnání povinnost poskytnout peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, ale již podle § 311.

Pro úplnost je vhodné zmínit, že zákon o odškodňování obětí zakotvil pro orgány činné v trestním řízení informační povinnost. Oběti tak měly být poučeny o podmínkách nároku na poskytnutí peněžité pomoci dle ustanovení § 14. Toto ustanovení bylo projevem povinnosti vyplývající z článku 9 Úmluvy, podle které se státy zavazují přijmout taková opatření, která umožní žadatelům mít k dispozici informace o odškodňování. Úmluva a poté i zákon o odškodňování obětí tak nastolily trend o povinnosti informovat oběti o jejich právech, který se v dalších letech jen prohluboval, příkladem toho je současná právní úprava v zákoně o

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol: *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, s. 150.

⁴⁶ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 244.

obětech trestných činů se svou rozsáhlou informační povinností ve vztahu k obětem.

Jak jsem psal v úvodu této práce, právní úprava obětí je v České republice ovlivňována mezinárodními vlivy, nejinak tomu bylo i v případě zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který dne 1. srpna 2013 nahradil výše zmiňovaný zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

3.2 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Česká úprava postavení obětí trestných činů se schválením rámcového rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení oběti v trestním řízení jevila i po provedených novelizacích trestního řádu jako nedostatečná. Na tuto skutečnost byla Česká republika opakovaně Evropskou unii upozorňována. Zejména bylo vytýkáno, že není implementován článek 6 rámcového rozhodnutí o zajištění bezplatného přístupu k dalším druhům poradenství, tzn. vedle bezplatného právního poradenství a právní pomoci se vyžadovalo, aby oběť mohla bezplatně využít služeb psychologického či sociálního poradenství nebo různých restorativních programů. Dále Česká republika neměla v souladu své vnitrostátní právní předpisy s článkem 8 o zamezení kontaktu mezi pachatelem a obětí. Stejně tak nebylo upraveno postavení subjektů pro pomoc obětem, ačkoliv to článek 13 vyžadoval.⁴⁷

K vyřešení této situace se nabízely dvě možnosti, buď novelizovat stávající právní předpisy, především trestní řád a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a obohatit je o ustanovení vztahující se k obětem, nebo přijmout samostatnou právní úpravu. Nakonec byla zvolena druhá varianta. Podle důvodové zprávy k tomu došlo proto, aby trestní řád nebyl doplněn o ustanovení, která se netýkají trestního řízení.⁴⁸ Samostatnost zákona navíc vyjadřuje, že stát uznává oběti trestných činů jako objekt zvláštní pozornosti. Oběti naopak s příchodem samostatného zákona získali přehlednější právní úpravu.

I když přijetí samostatného zákona bylo jednoznačně pozitivním krokem vpřed, jeho načasování až tak vhodné nebylo. Zákon ve své původní podobě totiž kromě výše uvedeného rámcového rozhodnutí vycházel i z tzv. směrnice o minimálních

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, s. 3.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, s. 4-5.

pravidlech (dále jen Směrnice), která toto rámcové rozhodnutí nahrazuje. V době, kdy procházel návrh zákona o obětech trestných činů hlasováním v Poslanecké sněmovně, existovala již směrnice v jiné podobě než na začátku legislativního procesu zákona uvedeného zákona. Konkrétně došlo k tomu, že vláda dne 27. února 2012 předložila poslancům ke schválení návrh zákona o obětech trestných činů, který byl přijat dne 30. ledna 2013, aniž by zohlednil následné legislativní změny Směrnice. Směrnice byla ve své konečné podobě přijata až 25. října 2012. A ačkoliv datum přijetí zákona o obětech trestných činů je pozdější než datum přijetí Směrnice, vycházelo původní změnění zákona o obětech trestných činů už z neaktuálního stavu Směrnice.⁴⁹

Tento stav se dočkal své změny až s příchodem zákona č. 56/2017 Sb., který provedl změny zákona o obětech trestných činů tak, aby byl v souladu s aktuálním zněním Směrnice.

Jak ale uvádí H. Válková, zákon o obětech trestných činů je „*průlomový, systematicky a obsahově propracovaný zákon, který cca od druhé poloviny roku 2013 zásadním způsobem zlepšil postavení a práva obětí trestných činů, a ob stojí tak velmi dobře i v evropském srovnání s analogickými normami.*“⁵⁰

Zda je tomu skutečně tak, na to se podívám blíže v následující kapitole.

⁴⁹ GŘIVNA, Tomáš. VÁLKOVÁ, Helena. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č.56/2017 Sb. s účinností k 1.4.2017. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 9, s.197.

⁵⁰ GŘIVNA, Tomáš. VÁLKOVÁ, Helena. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č.56/2017 Sb. s účinností k 1.4.2017. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 9, s.195.

Práva oběti trestných činů

4.1 Právo na informace

Jedním ze základních práv obětí trestných činů je právo na informace. Jen dostatečně informovaná oběť má možnost kvalifikovaně se rozhodnout o tom, jak dále postupovat v trestním řízení, má alespoň hrubou představu o svých právech a ví, na koho se může případně obrátit. Správná informovanost obětí je klíčovou otázkou Směrnice, velice podrobně se jí věnuje i český zákon o obětech trestných činů.

Právo oběti na informace vyplývá z hlavy II, dílu 1, zákona o obětech trestných činů, konkrétně z ustanovení § 7 až § 13. Zákon nejdříve v úvodním ustanovení tohoto dílu stanovuje stručné pravidlo o tom, že oběť má právo na přístup k takovým informacím a v takové věci, v níž jako oběť figuruje. Poté se zákon věnuje jednotlivým subjektům, u kterých vyjmenovává, jaké informace jsou povinny oběti předat. Zákon upravuje podrobně i to, které informace jsou poskytovány na žádost oběti, jak probíhá informování těch obětí, které neovládají český jazyk, a na konci tohoto dílu je ještě ustanovení o způsobu, rozsahu a formě poskytnuté pomoci.

Za zcela zásadní informační povinnost považují informační povinnost Policie České republiky nebo policejního orgánu (dále jen „policie“), která je upravena v ustanovení § 8, protože právě policie je v drtivé většině případů prvním orgánem, na který se oběť obrátí a o jehož existenci má oběť povědomí. Zákon v odst. 1 předmětného ustanovení uvádí výčet informací, které policejní orgán poskytne oběti bez její výslovné žádosti a při prvním kontaktu s ní, přičemž část z těchto informací se poskytne oběti ústně, zbytek písemně.

Povinnost informovat oběť už při prvním kontaktu vyplývá z článku 3, bodu 1 Směrnice. Ačkoliv se na prý pohled tato informační povinnost může jevit jako nanejvýš vhodná, při bližším zkoumání je vhodnost takové úpravy spíš diskutabilní.

Policie má sice při informování oběti postupovat současně v souladu s ustanovením § 13, podle něhož má oběť informovat srozumitelně se zohledněním věku, rozumové vyspělosti nebo zdravotního a psychického stavu, tzn. že má při informování oběti postupovat s přihlédnutím k individuálním okolnostem, za kterých se poprvé s obětí setkává, a k vlastnostem oběti, stále má ale policie přitom

povinnost poskytnout zákonem určené množství informací. Hrozí tak, že se z této informační povinnosti stane pro dané povinné osoby pouhá rutina, s kráceným a zjednodušeným obsahem, která se ve svém důsledku mine účinkem.⁵¹

Policie i bez žádosti obětí při prvním kontaktu ústně informuje podle ustanovení § 8 písm. a) až d) zákona o tom, na který orgán se osoba může obrátit, aby oznámila skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo ke spáchání trestného činu, které subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů jsou jí k dispozici a za jakých podmínek pomoc poskytují zdarma, oběť dále dostane poučení o tom, za jakých podmínek má právo na přijetí opatření k zajištění bezpečí a u kterého orgánu získá další informace. Ostatní informace jsou oběti poskytnuty písemně na jednotném formuláři. Každá oběť, která přijde poprvé do styku s policií, získá tyto informace. O tom, jak jsou v praxi užitečné, pojednává průzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci se sídlem v Praze, který byl publikován v roce 2018.⁵² Průzkum probíhal formou dotazníkového šetření na podzim roku 2017, účastnilo se jej 3328 respondentů. Část z nich se přitom stala obětí trestného činu nejvýše tři roky před realizací výzkumu. Výsledky průzkumu byly dosti překvapivé.

Ve vztahu k subjektům zapsaných v registru poskytovatelů pomoci, tedy ke specializovaným organizacím poskytující pomoc obětem trestné činnosti (takovou organizací je například Bílý kruh bezpečí), bylo zjištěno, že veřejnost o možnostech využití jejich služeb má velice nízké znalosti. Na otázku, kam by se mimo Policie obrátily, pokud by se jejich blízká osoba stala obětí závažnějšího trestného činu (jako příklad byla uvedena loupež), pouze 10% respondentů uvedlo jako svou odpověď specializovanou organizaci. Při další otázce ohledně toho, u jakého subjektu by hledali informace, pouze 3% respondentů uvedlo, že by je hledalo u specializované organizace. Přitom zde nehrála roli případná nespokojenost se službami specializovaných organizací, protože ti, kteří jejich služby využili, byli podle průzkumu z velké většiny spokojeni. Důvodem takto slabých hodnot je tak neinformovanost o možnosti pomoci ze strany těchto subjektů.

⁵¹ JELÍNEK, Jiří. PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, s.4 -5.

⁵² ROUBALOVÁ, Michaela. KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. PEŠKOVÁ, Martina. HOLAS, Jakub. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*, 2018, s.185 – 189.

Ohledně dotazu na existenci zákona o obětech trestných činů uvedlo jen 19% respondentů, že má o takovém zákonu povědomí. Stejná otázka byla položena i vybrané skupině osob, které se v posledních třech letech staly oběťmi závažnějších deliktů, díky čemuž musely nutně dostat do kontaktu s policií. Z této skupiny uvedlo pouhých 21%, že o takovém zákonu vědí. Jelikož informace o subjektech zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů jsou součástí povinných informací poskytovaných obětem ústně podle ustanovení § 8 odst. písm. b) při prvním kontaktu, znamená to, že tato informační povinnost zvýšila povědomí obětí trestných činů o zanedbatelná dvě procenta.

Na tomto průzkumu se tak ukázalo, že informační povinnost policie nemá takový dosah, jaký původně zákon zamýšlel, když této otázce věnoval tak velkou pozornost.

Kromě výše uvedeného dotazníku Institut pro kriminologii a sociální prevenci provedl tzv. kvalitativní substudii s odborníky, kteří se ve své práci setkávají s oběťmi. Skupinu tvořilo osm osob, kteří pocházeli z probační mediační služby, z Policie České republiky, z Bílého kruhu bezpečí, z Dětského krizového centra, a ze Spondea, o.p.s., profesně zastoupen byl psycholog, sociální pracovník, právník a vedoucí neziskové organizace.⁵³

Z diskuse výše uvedených osob vyplynulo, že z hlediska informační povinnosti policie „*se doposud nepodařilo najít dostatečně efektivní a srozumitelnou formu sdělení*“. Kromě toho se odborníci shodli na tom, že ve společnosti stále panuje nízká informovanost obyvatel. Problém je představován „*nedostatečným proškolením jednotlivých subjektů, chybějící sjednocenou metodikou a nedostatkem přehledně aktualizovaných informací o nabídce služeb poskytovanou neziskovým sektorem*.“

Článek 25 Směrnice je věnován tématu školení pracovníků. Podle něj mají členské státy povinnost zajistit, aby prakticky všechny osoby veřejné služby, od úředníků, po příslušníky policie a justice, včetně právníků, byly proškoleny ohledně potřeb obětí tak, aby se o této problematice zlepšilo jejich povědomí. Česká právní úprava ale této otázce nevěnuje žádnou pozornost. Jediné ustanovení, které se zmiňuje o

⁵³ ROUBALOVÁ, Michaela. KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. PEŠKOVÁ, Martina. HOLAS, Jakub. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*, 2018, s.185 – 189.

proškolené osobě, je možné nalézt v § 20 odst. 2 zákona o obětech trestných činů, podle něhož provádí výslech zvlášť zranitelné oběti zvlášť proškolená osoba.

4.2 Právo na poskytnutí odborné pomoci a právní pomoci

Právo na poskytnutí odborné pomoci vyplývá z ustanovení § 4 zákona o obětech trestných činů. Odbornou pomocí se podle zákona rozumí: psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy. Podle důvodové zprávy⁵⁴ jsou první dva druhy pomoci poskytovány podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, poskytování právní pomoci se zase řídí zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii. I když se může zdát, že mezi poskytováním právní pomoci a poskytováním právních informací není žádný rozdíl, odlišnost spočívá v tom, že právní pomoc může poskytovat pouze advokát, a to většinou za odměnu. Poskytování právních informací se děje prostřednictvím registrovaných subjektů u Ministerstva spravedlnosti společně s Probační a mediační službou, a to na základě zákona o obětech trestných činů a zákona č. 108/2006 Sb., zákona o sociálních službách.⁵⁵

Tato úprava může být pro oběti hledající odbornou pomoc dost nepřehledná, zvlášť pokud hledají komplexní pomoc, tzn. alespoň psychologickou a právní. Seznamu registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (dále jen „registr poskytovatelů“) na stránce www.justice.cz sám o sobě nepřehledný není, ale pokud chce zejména zvlášť zranitelná oběť využít komplexních služeb, musí si najít jen ten subjekt, který v kolonce *druh sociální pomoci* uvádí *odborné sociální poradenství*.⁵⁶ V opačném případě se může stát, že oběť zajde k subjektu, který nenabízí jí vyžadovanou službu, oběť tak bude muset hledat dál, případně po této zkušenosti se na další subjekt už neobrátil. Registr poskytovatelů by měl být pro lepší využití uživatelsky přehlednější, především co se týká zdůraznění informací o tom, které služby jsou poskytovány obětem zdarma.

Na druhé straně, po poslední novele zákona o obětech trestných činů přibýly u advokátů uvedených v registru poskytovatelů údaje o tom, kterým obětem je poskytována právní pomoc zdarma a v jakém rozsahu. Většinou je bezplatná

⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, s.3

⁵⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 43 – 46.

⁵⁶ Dostupné na: <https://otc.justice.cz/verejne/subjektPoskytujiciSocialniSluzby/seznam.jsf>

konzultace omezena na první dvě hodiny. Podle ustanovení § 5 odst. 1 zákona o obětech trestných činů jsou subjekty zapsané v registru poskytovatelů, tedy včetně advokátů, povinny poskytnout odbornou pomoc zvláště zranitelné oběti na její žádost bez zbytečného odkladu a bezplatně. Odst. 2 zmíněného ustanovení ale doplňuje, že je na uvážení daného subjektu, jestli takovou odbornou pomoc poskytne i jiné než zvláště zranitelné oběti.

Za povšimnutí stojí, že bezplatná odborná pomoc se nevztahuje na oběti trestného činu zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 196 trestního zákoníku. Toto omezení ale neplatí vždy. Pokud by oběti stížené tímto trestným činem hrozily trvale nepříznivé následky. Jedná se o ty následky, které již nejsou odstranit ani následným splněním vyživovací povinnosti, mají trvalé následky na oběti.⁵⁷ Kromě toho v tomto případě pachatelova trestnost nemůže účinnost lítostí podle ustanovení § 197 zaniknout.

Pokud daný subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci odmítne službu žadateli poskytnout, je povinen ho poučit o tom, že se může proti jeho rozhodnutí obránit se stížností na Ministerstvo spravedlnosti podle ustanovení § 45 odst. 4 zákona o obětech trestných činů.

Pokud jde o restorativní programy poskytované Probační a mediační službou, vychází se z nich z principů restorativní justice. Ta si klade za cíl napravit újmu, která vznikla v důsledku spáchaného trestného činu na oběti, jedná se také o obnovení narušených hodnot a o pokus navrácení situaci do stavu před trestným činem, pro oběť takový přístup může mít navíc výrazný morálně satisfakční účinek. Přitom jsou v zájmu nejen potřeby oběti v podobě náhrada újmy, ale i náprava pachatele. Prostřednictvím kontaktu s obětí může pachatel snáz uznat svou vinu a rychleji se resocializovat a v případě souhlasu obou stran je pak možné se vyhnout klasickému trestnímu řízení a zvolit místo toho různé formy odklonu. Základ restorativní justice tvoří mediace. Ta představuje prostředek, jak se za účasti zkušené třetí osoby mohou dvě nepřátelené strany dohodnout na nápravě újmy, případně na vzájemném usmíření. Mediace, i když souvisí s trestním právem, není do systému trestního práva zařazena.⁵⁸

⁵⁷ Jelínek, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 575.

⁵⁸ ŠČERBA, Filip,.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 23 – 26.

Důležitým ustanovení je § 6 zákona o obětech trestných činů, který upravuje poskytování bezplatné právní pomoci.

4.3.Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Toto právo je upraveno v ustanovení § 14 a násl. zákona o obětech trestných činů a týká se zejména tzv. domácího násilí, nebo-li případy týrání osoby žijící ve společném obydlí podle ustanovení § 199 trestního zákoníku. Přitom za společné obydlí se podle ustanovení § 133 trestního zákoníku považuje i dům, byt, nebo jiná prostora sloužící k bydlení, takže i třeba hotelový pokoj.

Důležitým pojmem je v této souvislosti vykázaní. Pokud oběti domácího násilí ohlásí na linku Policie ČR, že jí hrozí nebezpečí, policie vyšle na místo speciálně vyškolené odborníky, jejichž úlohou je zjistit, jestli je tato hrozba reálná. V kladném případě je násilník na deset dnů ze společného obydlí vykázan, tato doba nemůže být krácena ani se souhlasem vykázané osoby. Násilník je oprávněn během těchto deseti dní si dojíst do společného obydlí za účasti policie pro nezbytné věci (věci osobní hygieny, pracovní věci). Během doby, kdy je násilník vykázan, má oběť čas na to si zařídit nezbytné záležitosti včetně podání návrhu na předběžné opatření podle ustanovení § 88b a násl. trestního řádu. O tom je oběť poučena policií. Ta navíc předá o vykázaní informuje intervenční centrum a soud, který je příslušný k podání návrhu na vydání předběžného opatření.⁵⁹

O tom, že vykázaní je důležitým nástrojem v boji proti domácímu násilí svědčí počet jeho použití od jeho zavedení do českého právního řádu od 1. ledna 2007, který na konci února 2019 dosahoval úrovně 14 395 vykázaní.⁶⁰

⁵⁹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 141.

⁶⁰ Přehled o vykázaní v ČR za únor 2018. Dostupné online na: <https://www.domacinasili.cz/statistiky/>

4.4 Právo na ochranu soukromí

Toto právo se v zákoně o obětech trestných činů projevuje v úpravě zveřejňování informací, které by umožnily zjistit totožnost oběti. Práva oběti v postavení svědka jsou upravena v ustanovení §8a - §8d trestního řádu. O tato ustanovení byl trestní řád novelizován zákonem č. 52/2009 Sb. Zákaz zveřejňování informací umožňující identifikaci poškozeného se týká přípravného řízení. U poškozených mladších 18 let je zveřejňování informací během celého řízení vyloučeno včetně anonymizace rozsudku, který se takového poškozeného týká. U poškozených starších 18 let je zakázáno zveřejňovat informace umožňující jejich identifikaci v závislosti na trestném činu, který na nich měl být spáchán. Výjimku ze zákazu zveřejnění představuje souhlas daných osob, pokud je po osobách pátráno nebo to vyžaduje veřejný zájem.

Speciální úprava obsažená v zákoně o obětech trestných činů umožňuje obětem požádat, aby jejich údaje byly vedeny ve spisu odděleně a aby k nim měly přístup jen orgány činné v trestním řízení.

4.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou

Druhotnou újmou se podle ustanovení § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů rozumí újma, která nebyla oběti způsobena přímo trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestných řízení a dalších. Jedná se tak o újmu, která vznikla až po spáchání trestného činu poté, kdy oběť trestný čin oznámila na policii, využila služeb poskytovatelů pomoci obětem trestných činů nebo kdy se o případ začaly zajímat veřejné sdělovací prostředky a případ oběti byl zmedializován. Dalším subjektem, který má vliv na sekundární viktimizaci oběti, je sociální okolí oběti.

Sekundární viktimizace je založena na tom, že po spáchaném trestném činu jsou oběti okolím prisuzovány různé vlastnosti, oběť je posuzována, jsou jí připisovány sociální role, případně jí je připisována vina. Tím oběti vznikají tzn. sekundární rány, které se odrážejí na její psychice.⁶¹

Častým důvodem viktimizace je stereotypní představa společnosti o tom, jak má oběť vypadat. Takové hodnocení oběti je založeno na pomyslné hierarchii obětí, kterou je možné rozdělit na objektivní a subjektivní faktory. Objektivní faktory jsou

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014. s.61.

představovány například spoluprací oběti s orgány činnými v trestním řízení. Naopak subjektivní faktory představují vzhled, věk, pohlaví, tělesné proporce, způsob oblékání oběti apod. Na vrcholu této hierarchie je umístěna tzv. ideální oběť.⁶²

Ideální oběť představuje sociální konstrukt oběti trestného činu, není reálným obrazem skutečných obětí, ačkoliv se to tak mnohdy díky mediální prezentaci může zdát. Pro veřejné sdělovací prostředky je jednodušší a také uchopitelnější vykreslit oběť jasnou společensky přijatelnou charakteristikou, která bude budít sympatie či lítost. S takovou obětí se také divák snadněji ztotožní. Stará nemohou žena je tak věrohodnější obětí než mladý zdravý muž.⁶³ Takové nazírání na oběti ale neprospívá ani oběti samotné a ani dalším potencionálním obětem, které díky svým vlastnostem odlišným od tzv. ideální oběti, mohou mít obavu z toho, že jim okolí nebo orgány činné v trestním řízení jejich postavení neuvěří a díky tomu může docházet k neoznamování trestných činů.

Sekundární viktimizace se může projevovat v mnoha podobách. Typicky to může být očerňování oběti, kdy proti oběti mohou být použity detaily z její minulosti za účelem ji znevěrohodnit, k tomu může sloužit i zvýrazňování jejích slabých nebo silných stránek osobnosti. Další formou sekundární viktimizace je obviňování oběti o tom, že nese spoluvinu na tom, že k trestnému činu došlo. Oběť může čelit i bagatelizování své újmy. Každá oběť je jiná, jinak si nese psychické otřesy. Pokud se jeden trestný čin může někomu jevit jako snadno překonatelný, jiný se s jeho následky může vypořádávat celý život. V pozadí všech těchto forem sekundární viktimizace rovněž stojí mýtus o ideální oběti.⁶⁴

Zákaz výše uvedené stereotypizace je navíc výslovně uveden v zákoně o obětech trestných činů v ustanovení § 3 odst. 3, vychází přitom ze zákona č. 198/2009 Sb., antidiskriminačního zákona. Uvedený výčet diskriminačních znaků je taxativní. Výhodou takové formy úpravy je sice přesnost a právní jistota, na druhé straně se díky tomu velice často stává, že tato forma nezahrne vždy všechny případy. Zde například předmětné ustanovení neobsahuje jako diskriminační znak příslušnost k politické straně nebo profesi, sociální původ či majetkové poměry. Při další

⁶² GRIVNA, Tomáš. VÁLKOVÁ, Helena. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č.56/2017 Sb. s účinností k 1.4.2017. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 9, s.196.

⁶³DURDÍK, Tomáš. Zákon o obětech trestných činů: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 37 - 39.

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014. s.63 – 65.

novelizaci zákona by tak bylo vhodné, aby zákonodárce předmětné ustanovení doplnil o slovo „zejména“ nebo „především“. Tím se okruh diskriminačních znaků rozšíří i na další budoucí důvody.⁶⁵

Právo na ochranu před druhou újmou se projevuje kromě výše uvedených důvodů i v právu oběti žádat o zabránění kontaktu s obviněným (či s osobou, kterou oběť za pachatele označila) podle ustanovení § 17 zákona o obětech trestných činů. Toto právo přísluší nejen oběti, ale i osobě jí blízké. Žádost mohou učinit v kterémkoliv stadiu trestního řízení. Osoba blízká je pak vymezena v ustanovení § 125 trestního zákoníku. Této žádosti může i nemusí být daným orgánem vyhověno. Výjimka platí u zvláště zranitelných obětí, kdy její žádosti musí být vyhověno vždy, jediná okolnost, která by vyhovění zabránila, je skutečnost, že zabránění kontaktu zvláště zranitelné oběti s obviněným vylučuje povaha prováděného úkonu.

Při ochraně před druhotnou újmou je tak nezbytné, aby příslušný orgán správně určil zvláště zranitelný status oběti. Přiznání tohoto statusu pak má vliv na speciální práva, kterými je oprávněna zvláště zranitelná oběť disponovat. Kromě již zmíněného práva v zabránění kontaktu s pachatelem, může zvláště zranitelná oběť využít práva podle ustanovení § 19 zákona o obětech trestných činů a nechat se vyslechnout v přípravném řízení osobou stejného nebo opačného pohlaví, případně žádat o přibrání tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví. Stejně jako u žádosti o zabránění kontaktu s pachatelem by této žádosti mělo být vyhověno, pokud to neodporuje to důležitým důvodům.

Dalším právem zvláště zranitelné oběti podle ustanovení § 20 je provádění výslechu v přípravném řízení osobou zvláště vyškolenou a ve zvláštních prostorách. Důležité je, že výslech takové osoby se provádí tak, aby nemusel být znovu opakován, a pokud si zvláště zranitelná oběť nepřeje přijít s pachatelem do bezprostředního vizuálního kontaktu, zejména během hlavního líčení, a nebrání-li tomu důležité důvody, může být vyslechnuta pomocí audiovizuální techniky. Tyto práva ale mohou být v rozporu s právem obviněného na obhajobu, zejména, pokud výslech zvláště zranitelné oběti v přípravném řízení nebude možné opakovat a obviněný nebude moci klást oběti otázky. Soud by tak měl poměřovat mezi právy obou účastníků.

⁶⁵JELÍNEK, Jiri. PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*, 2015, s.3.

Konfliktu těchto práv se již ostatně soudy ve své rozhodovací praxi věnovaly.

V rozhodnutí 8 Tdo 1028/2017 ze dne 20. září 2017 se Nejvyšší soud zabýval otázkou, zda může být opakován výslech osob mladších 18 let, tedy dětí, v postavení zvláště zranitelných obětí, jelikož obviněný spatřoval v neumožnění opakování jejich výslechu porušení jeho práva na spravedlivý proces. Obviněný chtěl výslech opakovat, protože podle jeho názoru došlo při výslechu těchto zvláště zranitelných obětí v postavení svědků k porušení procesních pravidel.

Soud námitky obviněného neshledal za důvodné. Svědci, kteří byli vyslechnuti před zahájením trestního stíhání, byli vyslechnuti za přítomnosti soudce, který je garantem zákonnosti tohoto úkonu. Ostatní svědci byli vyslechnuti v přípravném řízení, jejich odpovědi byli zaznamenány a následně přečteny v průběhu hlavního líčení. Při jejich výslechu byl přítomen policejní komisař a sociální pracovníce. Skutečnost, že během pořizování nahrávky seděl obhájce obviněného v jiné místnosti, není ničím neobvyklým. Během této doby sledoval výslech na obrazovce monitoru. Po skončení jejich výslechu měl obhájce obviněného možnost klást svědkům otázky.

Soud své rozhodnutí uzavřel tím, že opakování výslechu nezletilých svědků by mohlo negativně ovlivnit jejich duševní a mravní vývoj podle ustanovení § 102 trestního řádu, proto není potřeba jejich výslech znovu opakovat.

O tom, zda je procesně správný postup, kdy při výslechu svědků před zahájením trestního stíhání je přítomen jen soudce, by se dalo polemizovat. Soudce by je sice garantem zákonnosti, není ale někým, kdo může nahradit úlohu obhájce obviněného.⁶⁶

⁶⁶ KANDOVÁ, Katarína. ČEP, David. Recentní otázky postavení obětí trestných činů v českém trestním řízení. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*, s.45.

4.6 Právo na peněžitou pomoc

Právo na peněžitou pomoc je v zákoně o obětech trestných činů upraveno v hlavě II, dílu 6, v ustanoveních §6 § 23. Oproti dřívější úpravě v zákoně o poskytování peněžité pomoci došlo k rozšíření okruhu žadatelů, včetně rozšíření o okruh cizinců, kteří o peněžitou pomoc mohou žádat. Na druhé straně, ne každá oběť splňuje podmínky poskytnutí peněžité pomoci. Paušální částky byly navýšeny, došlo ke změně lhůt, dříve bylo možné podat žádost jen subjektivní lhůtě 1 roku, v nové úpravě jsou to dva roky. Jako podstatnou pro využití peněžité pomoci vidím změnu v přechodu nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Za předchozí právní úpravy sice právo státu vymáhat po obětech poskytnuté odškodnění nebylo v praxi využíváno, samotná existence tohoto ustanovení ale mohla určité osoby od podání žádosti o poskytnutí peněžité pomoci odradit, obzvlášť ty, které o tehdejší praxi nevěděly.

Stejně jako v předchozí právní úprava platí, že peněžitá pomoc je poskytována za účelem zlepšení aktuálně nepříznivé sociální situace, která je podmíněna spáchaným trestným činem. I zde je obětím poskytováno jen částečné odškodnění, a to z důvodu, aby byla oběť motivovaná objasnit všechny významné skutečnosti, které by mohly dospět k usvědčení pachatele, který je pak povinen poskytnout oběti odškodnění v plné výši. Zákon nestanoví, jakých trestných činů má být osoba obětí, může tak jít o trestné činy úmyslné i nedbalostní.

V souvislosti se spáchaným trestným činem a peněžitou pomocí se nabízí otázka, zda na peněžitou pomoc má nárok i ta osoba, vůči níž trestný čin měl být spáchán, ale nakonec zůstal jen ve stádiu pokusu či přípravy. Podle definice v ustanovení § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů se za oběť považuje i ta osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví. Z toho lze usuzovat, že za oběť se považuje i ta osoba, vůči níž byl trestný čin plánován, ale nebyl dokonán. Pokud se u takové osoby vlivem této skutečnosti například rozvinula duševní nemoc, jedná se tak o změnu zdravotního stavu, která představuje porušení duševních funkcí, oběť kvůli této nemoci vyhledala lékařskou pomoc a tato nemoc ji alespoň po dobu tří týdnů znesnadňovala obvyklý způsob života, má taková osoba podle mého názoru postavení oběti, které její žádost na poskytnutí peněžité pomoci má být schválena.

Obecně tedy platí, že peněžitou pomocí se nahrazuje škoda na zdraví v podobě ublížení na zdraví a těžké újmy na zdraví. Nenahrazuje se majetková škoda a ani se nenahrazují bagatelní škody na zdraví. Majetková škoda se nenahrazuje patrně proto, že Ministerstvo spravedlnosti nemá dostatek prostředků ke zjišťování a ověřování důkazů o spáchání majetkových trestných činů, navíc by to vedlo k neúměrně vysokým nákladům.

Peněžitou pomoc je možné poskytnout oběti opakovaně, přitom ale musí být zachovány objektivní i subjektivní lhůty, tzn. dva roky a pět let, a v celkovém součtu nesmí být při poskytnutí pomoci překročen limit 600.000 Kč. Předpokladem poskytnutí peněžité pomoci navíc není vydání pravomocného odsuzujícího rozsudku, pokud nejsou důvodné pochybnosti o tom, že trestný čin se stal. Díky tomu nemusí oběť čekat, až pachatel bude odsouzen. Pomoc má být poskytnuta rychle, jinak ztrácí význam. Stejně tak v případech, kdy se pachatele nedaří usvědčit, když je pachatel neznámý nebo nepřičetný nebo nemajetný, vzniká oběti nárok na peněžitou pomoc.

Zákon o obětech trestných činů stanoví v ustanovení § 27 taxativně vyjmenované podmínky, za kterých oběť nemá nárok na poskytnutí peněžité pomoci. Nárok oběť nemá tehdy, když je v trestním řízení spoluobviněná, pokud nedala souhlas s trestním stíháním pachatele v případech, kdy je její souhlas trestním stíháním podmíněn, pokud neposkytla orgánům činným v trestním řízení součinnost. Stejně jako za předchozí úpravy zákon podmiňuje poskytnutí peněžité pomoci podáním trestního oznámení.

Další důvody pro nepřiznání peněžité pomoci vyplývají z obsahu zákona. Peněžitá pomoc tak nebude přiznána, pokud žadatel není oprávněnou osobou, vzniklá škoda mu byla již plně uhrazena, když existují důvodné pochybnosti o tom, zda k trestnému činu došlo, a žádost byla podána po zákonné lhůtě.⁶⁷

Zákon o obětech trestných činů v ustanovení § 28 pro poskytnutou finanční pomoc stanovuje paušální částky, přitom nejnižší částka je ve výši 10 000 Kč, nejvyšší dosahuje 600.000 Kč.

Lhůta na vyřízení žádosti Ministerstvem spravedlnosti činí tři měsíce. Jak ale uvádí In IUSTITIA v praxi je tato lhůta dodržována velmi zřídka, dokonce uvádí případ,

⁶⁷DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018.s. 217.

kdy peněžité pomoc byla oběti poskytnuta až po roce a půl a po několika urgencích.⁶⁸Lhůta tří měsíců je pro Ministerstvo spravedlnosti stanovena jako lhůta pořádková. Proto při nedodržení této lhůty se žadatel musí vydat nejdříve cestou správního řízení.⁶⁹Podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, může žadatel podat žádost k přijetí opatření proti nečinnosti. Nadřízený správní orgán, kterým je zde ministr spravedlnosti, buď žádosti vyhová a postupuje podle ustanovení § 80 odst. 4, nebo žádost zamítne. Proti jeho zamítavému rozhodnutí se poté může žadatel bránit žalobou pro nečinnost podle ustanovení § 80 a násl. zákona č. 150/2002, soudní řád správní, a to ve lhůtě 1 roku od dne, kdy Ministerstvu spravedlnosti uplynula lhůta 3 měsíců k vyjádření se žádosti o poskytnutí peněžité pomoci.

4.7 Další oprávnění obětí

- **Důvěrník**

Je potřeba ještě zmínit právo obětí na doprovod důvěrníka podle ustanovení § 21 zákona o obětech trestných činů. Ten může být přítomen u hlavního líčení nebo veřejného projednání. V případě, kdy je z jednání vyloučena veřejnost, je oběti dovoleno, aby s ní důvěrník zůstal.

Obecně tento institut slouží k tomu, aby oběť měla během úkonů morální a psychickou pomoc. Důvěrník má možnost doprovázet oběť na úkony, fyzicky i obrazně při ní stát. Nemůže ale suplovat úlohu zmocněnce oběti, který má právo zasahovat do průběhu řízení, například námitkami proti průběhu úkonu. Pokud důvěrník i před napomenutí zasahuje do úkonů, je možné ho podle ustanovení § 66 trestního řádu sankcionovat pokutou až do výše 50 000 Kč.⁷⁰

- **Informování oběti v jejím mateřském jazyku**

Pokud oběť prohlásí, že neovládá český jazyk, je jí na základě její výslovné žádosti poskytnuto odůvodnění rozhodnutí nebo jeho shrnutí v jazyce, který ovládá podle ustanovení § 12 odst. 2.

- **Využití činnosti subjektů poskytujících pomoc**

Oběti trestných činů mají nárok na využívání široké škály odborné pomoci u akreditovaných subjektů, od sociálních pracovníků, psychologů, advokátů po

⁶⁸ KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb.* Praha: In Iustitia o.p.s. 2016. s. 39 – 40.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou.* Praha: Leges, 2013, s. 142.

⁷⁰ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2018.s. 180.

probační a mediační službu. Za splnění konkrétních podmínek je jim většinou služba poskytována bezplatně.

5 Postavení obětí trestných činů v dopravě v trestním řízení

V České republice se v loňském roce přihodilo 104 764 dopravních nehod, z toho došlo k úmrtí 565 osob, k těžkému zranění 2465 osob a k lehkému zranění 25 215 osob. I když tato čísla vypadají hrozivě, jedná se o rok se třetím nejmenším počtem smrtelných následků dopravních nehod od počátku měření v roce 1961. Z tohoto hlediska byl předloňský rok, rok 2017, dokonce tím nejbezpečnějším na českých pozemních komunikacích.⁷¹

5.1 Trestné činy v dopravě

Trestné činy spáchané v dopravě nejsou upraveny v žádné speciální skutkové podstatě. Pokud hovoříme o těchto trestných činech, máme na mysli nedbalostní trestné činy, které podle způsobených následků můžeme rozdělit na trestné činy proti životu a zdraví, kam patří:

- usmrcení z nedbalosti - § 143 trestního zákoníku
- těžké ublížení na zdraví - § 147 trestního zákoníku
- ublížení na zdraví z nedbalosti - § 148 trestního zákoníku

a na trestné činy obecně ohrožující, kam můžeme zařadit:

- obecné ohrožení - § 272 trestního zákoníku
- obecné ohrožení z nedbalosti - § 273 trestního zákoníku
- ohrožení pod vlivem návykové látky - § 274 trestního zákoníku⁷²

Pro určení, zda se jedná o nedbalostní trestný čin, je potřeba vycházet zejména ze zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, zákona č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu na pozemních komunikacích, a ze zákona č. 12/1997 Sb., o bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích.⁷³

U trestných činů usmrcení z nedbalosti a těžkého ublížení na zdraví je znakem kvalifikované skutkové podstaty porušení tzv. důležité povinnosti, u trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti je dokonce znakem základní skutkové podstaty trestného činu. Zákon důležitou povinnost ale nedefinuje a nechává prostor judikatornímu vymezení. Podle něj je tak porušením důležité povinnosti například

⁷¹ Statistika nehodovosti. *policie.cz*, citováno dne 28.3.2019. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

⁷² JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní právo hmotné. 2.vydání. Praha: Leges, 2010, s. 488 – 489.

⁷³ JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní právo hmotné. 2.vydání. Praha: Leges, 2010, s. 489.

řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu, nepřiměřená rychlost, porušení zákazu předjíždění nebo nesledování stavu technického stavu vozidla.⁷⁴

V souvislosti s významem porušení důležité povinnosti uvádím rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 944/2015 ze dne 17. února 2016.

V tomto případě šlo o dopravní nehodu se smrtelným zraněním, kdy obviněný byl uznán vinným přečinem usmrcený z nedbalosti podle ustanovení § 143 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku s trestem odnětí svobody v délce trvání dvou let, s podmíněným odložením na zkušební dobu v délce trvání tří let, za současného uložení zákazu řízení motorových vozidel po dobu dvou let. Obviněný podle soudu prvního i druhé stupně překročil nejvyšší povolenou rychlost při své jízdě na hlavní pozemní komunikaci. Díky tomu nedokázal zabránit střetu s vozidlem, které při vyjíždění z pravé vedlejší pozemní komunikace odbočilo v rozporu se zákonem o silničním provozu vlevo do protisměrného jízdního pruhu. Obviněný nerozporoval překročení své rychlosti, ale zpochybňoval svou trestní odpovědnost vzhledem ke spoluzavinění poškozeného. Podle něj bylo spoluzavinění poškozeného spočívající ve špatném odbočení závažnější než jeho překročení povolené rychlosti, což by měl soud zohlednit.

Jelikož jednotlivé senáty Nejvyššího soudu zastávaly v minulosti na tuto otázku odlišné názory, postoupil příslušný senát věc k rozhodnutí velkému senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud dovolání obviněného shledal jako důvodné a po prozkoumání dovolání k věci uvedl, že pokud je obviněnému kladeno za vinu porušení důležité povinnosti, které je znakem kvalifikované skutkové podstaty ustanovení § 143 odst. 2 trestního zákoníku, je zapotřebí, aby toto porušení představovalo zásadní příčinou vzniku následku. Jinak by se o kvalifikovanou skutkovou podstatu daného trestného činu nemohlo jednat. Dále uvedl odkaz na judikaturu o tom, že obecně za střet odpovídá ten řidič, který nedal přednost v jízdě, odpovědnost řidiče jedoucího na hlavní pozemní komunikaci přichází v úvahu jen za extrémního porušení povolené rychlosti. Zároveň ale uvedl, že je potřeba tyto skutečnosti zkoumat vždy individuálně se zohledněním konkrétního případu.

⁷⁴ MAMRILLA, Filip. TOMAN, Petr. Porušení důležité povinnosti v dopravě jako předpoklad vzniku trestní odpovědnosti podle § 143 odst. 2 a § 148 odst. 1 trestního zákoníku. *epravo.cz*, publikováno dne 14.2.2019, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/poruseni-dulezite-povinnosti-v-doprave-jako-predpoklad-vzniku-trestni-odpovednosti-podle-143-odst-2-a-148-odst-1-trestniho-zakoniku-108879.html>

Nejvyšší soud následně zrušil rozhodnutí soudu prvního i druhého stupně a vrátil případ soudu prvního stupně k projednání a rozhodnutí s tím, aby znovu prozkoumal zavinění obviněného v souladu se zásadou gradace příčinné souvislosti.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že u trestných činů spáchaných v dopravě je potřeba nejdříve určit, zda jednání obviněného je v příčinné souvislosti se způsobeným následkem. V opačném případě není obviněný za své jednání trestně odpovědný.

Pokud ze všech okolností ale lze považovat jednání obviněného za součást řetězce událostí, které způsobily následek trestného činu, na řadu přichází zkoumání míry spoluzavinění obviněného i dalších účastníků včetně vyhodnocení možného porušení důležité povinnosti, tedy to, zda obviněný neporušil extrémním způsobem své povinnosti řidiče.

5.2 Průběh trestního řízení

Oběť trestných činů v dopravě, která uplatňuje nárok na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení, má v trestním řízení postavení poškozeného jako strany trestního řízení.

Oběť v postavení poškozeného

Oběť v postavení poškozeného disponuje právy, která jí vyplývají z trestního řádu. Předně se poškozený může nechat v trestním řízení zastoupit zmocněncem, kterého si sám zvolí, tzn. za poskytnutou odměnu.

Pokud poškozený, který uplatnil svůj nárok na náhradu škody, náhradu nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení a jeho návrh není zřejmě nepřiměřený okolnostem, nemá dostatek prostředků, má právo podat žádost o poskytnutí ustanoveného zmocněnce, který právní pomoc poskytne bezplatně nebo za sníženou odměnu.⁷⁵

Díky zákonu o obětech trestných a jeho novele, zákonu č. 56/2017 Sb., se rozšířil okruh poškozených, kteří mají nárok na takového ustanoveného zmocněnce.⁷⁶

⁷⁵ § 51a odst. 1 písm. b trestního zákoníku

⁷⁶ HERANOVÁ, Simona. Odměna advokáta jako zmocněnce poškozeného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2017, č. 5, s. 38.

Nárok na něj tak nově má poškozený, který prokáže svou nemajetnost a zároveň mu byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví nebo je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt.⁷⁷

Pokud bude poškozený současně i zvláště zranitelnou obětí nebo bude mladší 18 let, v případě podání žádosti o poskytnutí ustanoveného zmocněnce mu bude poskytnut bezplatně vždy, aniž by svou nemajetnost musel dokazovat.⁷⁸

Takový zmocněnec poškozeného má s účinností od 1. srpna 2013 právo být přítomen od zahájení trestního stíhání při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek bude možné použít jako důkaz u soudu nebo které mají objasnit skutečnosti důležité pro poškozeného.⁷⁹

Návrh na rozhodnutí o tom, že poškozený má právo na ustanoveného zmocněnce, jehož služby budou poskytovány bezplatně nebo za sníženou odměnu se podává v přípravném řízení státnímu zástupci, v řízení před soudem soudci.⁸⁰

A) Zkrácené přípravné řízení

Jelikož horní sazba většiny trestných činů spáchaných v dopravě nepřevyšuje pět let, bude se za splnění dalších podmínek⁸¹ pravděpodobně o takovém trestném činu konat zkrácené přípravné řízení. Na rozdíl od klasického přípravného řízení, které se zahajuje usnesením o zahájení trestního stíhání, dojde při zahájení zkráceného přípravného řízení jen k sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení.⁸² Jelikož záznam o zahájení úkonů trestního řízení není usnesením, ale má formu opatření, není proti němu přípustná stížnost., která má odkladný účinek.⁸³

Tento typ přípravného řízení neupravuje odlišná práva poškozeného než ta, která má v klasickém přípravném řízení. Poškozený tak může činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisu, účastnit se sjednávání dohody o vině a trestu atd. O všech právech jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného poučit.⁸⁴

⁷⁷ § 51a trestního řádu

⁷⁸ § 51a odst. 2 trestního řádu

⁷⁹ HERANOVÁ, Simona. Odměna advokáta jako zmocněnce poškozeného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2017, č. 5, s. 38.

⁸⁰ § 51a písm. b trestního zákoníku

⁸¹ § 179a odst. 1 písm. a, písm. b trestního zákoníku

⁸² § 158 odst. 3 trestního zákoníku

⁸³ JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní právo procesní. 2.vydání. Praha: Leges, 2011, s.521.

⁸⁴ § 46 trestního řádu

Zkrácené řízení, jak jeho název sám napovídá, bude na rozdíl od klasického přípravného řízení probíhá rychleji. Při prvním výslechu obviněného mu je sděleno, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trest mu za to hrozí.⁸⁵ Od tohoto okamžiku se pak počítá doba dvou týdnů, do které musí být zkrácené řízení skončeno.⁸⁶

Aktivní role poškozeného během zkráceného přípravného řízení se projevuje v rámci sjednávání dohody o vině a trestu.

- **dohoda o vině a trestu**

Podmínkou pro to, aby státní zástupce přistoupil k dohodě o vině a trestu, je prohlášení obviněného o tom, že stíháný skutek spáchal, a skutečnost, že na základě provedeného dokazování lze toto prohlášení obviněného objektivně potvrdit.⁸⁷

O procesu sjednávání dohody musí být poškozený vyrozuměn, státní zástupce ho musí informovat o době a místě sjednávání této dohody a zároveň jej musí poučit, že při prvním jednání o dohodě má právo uplatit svůj nárok na náhradu škodu, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený nemá povinnost se takové dohody účastnit. Ohledně účasti poškozeného přichází v úvahu tyto situace:

- a) poškozený byl o jednání včas vyrozuměn, ale bez omluvy se nedostavil
- b) poškozený se účastnit nebude, protože se práva na uplatnění nároku vůči obviněnému vzdal
- c) poškozený se účastnit nebude, ale nárok vůči obviněnému uplatnil
- d) poškozený se bude účastnit a svůj nárok ještě neuplatnil

Ad c) Nastává zde zvláštní situace, kdy státní zástupce musí respektovat ustanovení zákona o tom, že dbá zájmů poškozeného.⁸⁸ V jeho nepřítomnosti se tak státní zástupce bude domlouvat s obviněným o výši a formě náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až do výše uplatněného nároku.⁸⁹ Státní zástupce, i když je ze své povahy nezávislý, tu vystupuje jako jakýsi

⁸⁵ § 179b odst. 3 trestního zákoníku

⁸⁶ § 179b odst. 4 trestního řádu

⁸⁷ ŠČERBA, Filip a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 24.

⁸⁸ § 175a odst. 5 trestního řádu

⁸⁹ ŠČERBA, Filip a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 30.

zmocněnec poškozeného. Ščerba proto ve své publikaci pokládá řečnickou otázku, zda nebude možné požadovat po státním zástupci ze strany poškozeného náhradu škody, pokud se státní zástupce dostatečně nezasadí o reparaci poškozeného⁹⁰

Na druhou stranu, ani samotná přítomnost poškozeného neznamena, že bude obviněný souhlasit s výši nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení tak, jak je poškozený požadoval. Potom nezbývá poškozenému nic jiného, než počkat na veřejné zasedání o schválení dohody o vině a trestu, na kterém soud rozhodne i o jeho nároku. Dohodu o vině a trestu je totiž možné uzavřít i bez sjednání dohody s poškozeným o výši reparace.⁹¹

Pokud dospěje jednání mezi státním zástupcem a obviněným (případně za účasti poškozeného) ke sjednání dohody o vině a trestu, dohoda se postoupí soudu ke schválení. Doručením návrhu dohody o vině a trestu se zahájí trestní stíhání.

Při veřejném zasedání se bude o nároku poškozeného rozhodovat buď jen na základě spisu bez provedení dokazování, pokud předmětem dohody o vině a trestu bylo stanovení reparace pro poškozeného, ale k dohodě nedošlo, nebo na základě dokazování, pokud součástí dohody o vině a trestu nebylo jednání o stanovení reparace pro poškozeného.⁹²

Následným rozhodnutím na veřejném zasedání je věc vyřešena včetně rozhodnutí o nároku poškozeného.

Pokud se zkrácené přípravné řízení neubere cestou sjednání dohody o vině a trestu a pokud policejní orgán na konci dvou týdenní lhůty nerozhodne o odložení věci, předá věc se zprávou o výsledku šetření státnímu zástupci. Proti usnesení o odložení věci může podat poškozený stížnost.⁹³

Procesně zajímavější situace nastává v okamžiku, kdy je věc postoupena státnímu zástupci. Ten má pravomoc učinit v závislosti na výsledků vyšetřování deset odlišných kroků.⁹⁴

⁹⁰ ŠČERBA, Filip a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 37.

⁹¹ ŠČERBA, Filip a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 37.

⁹² ŠČERBA, Filip a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 37 – 38.

⁹³ § 159a odst. 7 trestního řádu

⁹⁴ § 179c odst. 2 trestního řádu

- „ **a)** podá soudu návrh na potrestání, shledá-li, že výsledky zkráceného přípravného řízení odůvodňují postavení podezřelého před soud,
- b)** podá soudu návrh na schválení dohody o vině a trestu, přičemž použije obdobně ustanovení § 175b,
- c)** věc odloží, nejde-li ve věci o podezření z trestného činu,
- d)** odevzdá věc příslušnému orgánu k projednání přestupku,
- e)** odevzdá věc jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání,
- f)** věc odloží, jestliže je trestní stíhání nepřípustné podle § 11,
- g)** věc odloží, rozhodl-li o schválení narovnání, přičemž použije obdobně ustanovení § 309 a násl.,
- h)** věc podmíněně odloží podle § 179g,
- i)** věc může odložit též, jestliže je trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2, nebo
- j)** opatřením vrátí věc policejnímu orgánu, je-li v rámci zkráceného přípravného řízení třeba provést další úkon.“

A pokud státní zástupce nevyužije žádnou z těchto možností, vrátí věc policejnímu orgánu, aby zahájil trestní stíhání z důvodu překvalifikace původního trestného činu.⁹⁵

Jelikož platí, že proti usnesení policejního orgánu je stížnost přípustná vždy, ale proti rozhodnutí státního zástupce jen tam, kde rozhoduje v prvním stupni a tam, kde to zákon připouští,⁹⁶ tak proti výše uvedeným rozhodnutím bohužel poškozený opravným prostředkem ve formě stížnosti nedisponuje.

- **podmíněné odložení trestního stíhání**

Vedle rozhodnutí státního zástupce o tom, že proti obviněnému podá návrh na potrestání (který má stejné náležitosti jako obžaloba⁹⁷), viz bod *a)* výše uvedený, může zkrácené přípravné řízení vyústit v podání návrhu státního zástupce na odložení návrhu na potrestání.⁹⁸

Nezbytnou podmínku odložení návrhu na potrestání je skutečnost, že obviněný nahradil vzniklou škodu poškozenému nebo alespoň s poškozeným uzavřel dohodu

⁹⁵ § 179d odst. 3 trestního řádu

⁹⁶ § 141 odst. 2, odst. 3 trestního řádu

⁹⁷ § 179d odst. 1 trestního řádu

⁹⁸ § 179g odst. 1 trestního řádu

či učinil jiná vhodná opatření.⁹⁹ V následném soudním rozhodnutí se obviněnému uloží, aby poškozenému danou škodu během zkušební doby uhradil.

Proti rozhodnutí o odložení návrhu na potrestání může poškozený podat stížnost.

B) Řízení před samosoudcem

„Samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. .“

Tato definice tak bude rovněž odpovídat na trestné činy spáchané v dopravě.

Řízení před samosoudcem také navazuje na zkrácené přípravné řízení, a to tehdy, pokud státní zástupce podal návrh na potrestání. Doručením tohoto návrhu se zahajuje trestní stíhání obviněného. Věc je před soudem, tedy samosoudcem, projednána ve zjednodušeném řízení.¹⁰⁰, které se týká i hlavního líčení.

Výhodou řízení před samosoudcem je možnost vydávání trestních příkazů, které mohou obsahovat i výrok o náhradě škody, pokud nárok na náhradu škodu poškozený řádně uplatnil.

- adhezní řízení

Toto řízení je součástí trestního řízení. Poškozený se přímo v trestním řízení může domáhat, aby soud stanovil obžalovanému povinnost k náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení.¹⁰¹

Z hlediska poškozeného je pak důležité, aby trestní řízení skončilo pro obžalovaného uznáním viny. Jen tak totiž může soud přiznat poškozenému jeho nárok. Pokud by byl obžalovaný zproštěn obžaloby, byl by poškozený se svým nárokem odkázán na občanskoprávní řízení.¹⁰²

Ve vztahu k občanskoprávnímu řízení pak platí, že se neuplatní překážka věci rozsouzené, překážka litispendence. O jednom nároku se souběžně může vést řízení u trestního i u civilního soudu, a to až do té doby, než je o věci rozhodnuto. Pokud by o nároku bylo již rozhodnuto v civilním řízení, ale poškozený by svůj nárok dál

⁹⁹ § 179g odst. 1 písm. b trestního řádu

¹⁰⁰ § 314b odst. 1 trestního řádu

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní právo procesní. 2.vydání. Praha: Leges, 2011, s.260.

¹⁰² JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní právo procesní. 2.vydání. Praha: Leges, 2011, s.268.

uplatňoval v řízení trestním, vysloví se soud usnesením, že mu toto právo nepřísluší.¹⁰³

Aby trestní soud mohl poškozenému s jeho nárok vyhovět, je potřeba, aby k tomu byly splněny podmínky hmotněprávní i procesněprávní. Mezi hmotněprávní podmínky patří vznik majetkové škody, majetkové újmy a bezdůvodného obohacení, včetně příčinné souvislosti mezi trestným činem pachatele a vzniklou škodu (či nemajetkovou újmou a bezdůvodným obohacením).¹⁰⁴

K procesněprávním podmínkám je zapotřebí, aby nárok poškozeného byl:

- a) včas uplatněn, tzn. před zahájením dokazování v hlavním líčení.¹⁰⁵
- b) uplatněn řádně

Ad b)

Řádným uplatněním se myslí řádné vyčíslení nároku poškozeného. Ohledně přiznání nároku poškozeného se neuplatňuje například zásada oficiality, kdy by soud postupoval z úřední povinnosti, a mohl by tak určit náhradu škody na základě vlastního šetření. Soud je návrhem poškozeného vázán a nesmí jej překročit.¹⁰⁶ Poškozený musí vyčíslení svého nároku náležitě zdůvodnit a podložit. Obvykle se používá jako podklad pro rozhodnutí znalecký posudek. Ne vždy ale má poškozený takový důkaz k dispozici. Obzvláště s přihlédnutím ke skutečnosti, že jako poškozený je podle zákona předvolávám k hlavnímu líčení alespoň tři dny dopředu. Během tří dnů ale není možné si takový důkaz obstarat. Řešením může být to, že poškozený se bude při určení vyčíslení nároku opírat o důkazy, které má již k dispozici a pro jistotu navrhne soudu, že požaduje prisouzení vyšší částky, než jakou by pravděpodobně uvedl, kdyby měl k dispozici znalecký posudek. Tím dává volný prostor soudu k rozhodnutí a vyhne se tomu, že soud poškozenému nepřisoudí vyšší částku, než jakou požadoval.

¹⁰³ § 206 odst. 3 trestního řádu

¹⁰⁴ VICHEREK, Roman. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *epravo.cz*, publikováno dne 29.10.2014, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-řízení-95828.html>

¹⁰⁵ § 206 odst. 2 trestního řádu

¹⁰⁶ rozhodnutí II. ÚS 2105/17 ze dne 14.7.2017

Druhou možností je požádat soud o možnost doplnění důkazu o znalecký posudek, přitom se poškozený může vycházet z poslední věty ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu:

„Nebyl-li by pro rozhodnutí o nároku poškozeného dostatečný podklad a nebrání-li tomu důležité důvody, zejména potřeba vyhlášení rozsudku nebo vydání trestního příkazu bez zbytečných průtahů, soud poškozenému sdělí, jakým způsobem může podklady doplnit, a poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu, kterou mu zároveň určí.“

Důležitost vyčíslení náhrady škody je patrná i na množství soudních rozhodnutí, která se touto otázkou zabývají.

Z poslední doby proto uvedu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. ledna 2017, sp. zn. 6 To 1791/2016 o náhradě nemajetkové újmy.

V tomto rozhodnutí byla řešena problematika výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu za situace, kdy zákon č. 89/2012, Sb., občanský zákoník, ve svém ustanovení v § 3080 zrušuje vyhlášku č. 440/2001 Sb., která byla založena na bodovém systému, aniž by byla nahrazena novou. Zároveň ale Nejvyšší soud vypracoval tzv. Metodiku Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, která je podle soudu založena na principu slušnosti a legitimního očekávání, když umožňuje větší individualizaci výpočtu při zjišťování částky nemajetkové újmy.

Nejvyšší soud zde tak poprvé vyjádřil názor, že při zjišťování nemajetkové újmy je potřeba použít výše zmíněnou Metodiku Nejvyššího soudu a zároveň, pokud poškozený utrpěl při dopravní nehodě nemajetkovou újmu na zdraví, je oprávněn požadovat vypracování znaleckého posudku znalcem z oboru zdravotnictví se specializací na stanovení nemateriální újmy.¹⁰⁷

Další rozhodnutím zabývajícím se Metodikou Nejvyššího soudu byl rozsudek Nejvyššího soudu z 18. května 2016, sp. zn. 6 To 1421/2016.

V něm se jednalo o případ dopravní nehody, kdy podle ustanovení § 143 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku, došlo k přečinu usmrcení z nedbalosti. V důsledku smrti primární oběti, primárního poškozeného, mělo dojít k nemajetkové újmě

¹⁰⁷ PŮRY, František. MASAROVÁ, Lucie. Nejvyšší soud České republiky: K významu metodiky Nejvyššího soudu pro výši odčinění nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví a k prokázání této výše v trestním (adhezním) řízení znaleckým posudkem. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 2, s.49 – 51.

pozůstalých, kteří představovali sekundární oběti podle ustanovení § 2958 občanského zákoníku. Proti rozhodnutí druhostupňového soudu podal obviněný dovolání s tím, že nesouhlasí s rozhodnutím o výši náhrady škody, jelikož podle něj se Metodika Nejvyššího soudu nevztahuje na sekundární oběti podle ustanovení § 2958 občanského zákoníku. V dovolacím řízení pak Nejvyšší soud dal obviněmu za pravdu, jelikož se Metodika vztahuje na posouzení stupně a intenzity stížení společenského uplatnění a náhrady za bolest primární oběti, ne poškozených, kteří jsou jako pozůstalí sekundárním obětmi podle již zmíněného ustanovení § 2958 občanského zákoníku. Přiznanou částku pro sekundární oběti, která jim byla přiznána rozhodnutím druhostupňového soudu tak snížil. Zároveň ale přiznal náhradu nemajetkové újmy zeťovi zesnulému, jelikož měli spolu nadstandardní mezilidské vztahy a podle Nejvyššího soudu není společná domácnost zákonnou podmínkou pro přiznání náhrady za tuto újmu. ¹⁰⁸

K určování nemajetkové újmy pro pozůstalé se vyjadřuje i Ústavní soud. Ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3456/15 Ústavní soud.

V tomto případě se jednalo opět o dopravní nehodu, při níž došlo k trestnému činu usmrcení z nedbalosti. Stěžovateli bylo v rámci adhezního řízení uloženo, aby třem pozůstalým členům rodiny zesnulého poškozeného nahradil duševní újmu ve výši 2.575.000 Kč, s nárokem na náklady pohřbu soud tyto sekundární poškozené odkázal do občanskoprávního řízení. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítal, že druhostupňový soud nezkoumal předpoklady odpovědnosti za vzniklou újmu a ani se nezaobíral jeho majetkovými poměry. Ústavní soud mu dal za pravdu s tím, že rodinné vztahy v rodině poškozeného nebyly ideální, ačkoliv u takto vysoko přisouzené částky za náhradu duševních útrap byly ideální rodinné vztahy nutné. Dále se soudy vůbec nezabývaly majetkovými poměry stěžovatele. Jednalo se sice o případ dopravní nehody, jejíž újma je pokryta z pojištění odpovědnosti z provozu vozidla podle zákona č. 68/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, *...„nicméně výrok k náhradě újmy je závazný jen pro stěžovatele jako pojištěného škůdce, a nikoliv jako pojistitele (tedy pojišťovnu), která nemá v adhezním řízení zákonem zakotveno žádné procesní postavení a nemá tak procesní prostředky, jak*

¹⁰⁸ PÚRY, František. MASAROVÁ, Lucie. Nejvyšší soud České republiky: K tomu, kdy nelze použít metodiku Nejvyššího soudu k náhradě újmy. K tomu, že i zeť zemřelého může uplatnit nárok na odčinění nemajetkové újmy za duševní útrapy. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 2, s.47 – 49.

toto řízení ovlivnit. “¹⁰⁹Jinak řečeno, pojišťovna v praxi uhradí škůdci jen část částky, která poputuje podle soudního rozhodnutí k poškozeným. Ve zbytku škůdci nárok na vyplacení nepřizná. Škůdce je ale povinen celou částku zaplatit. Zatímco škůdce vede spor s pojišťovnou o to, aby mu doplatila zbytek požadované částky, může sám vinou vykonatelného rozhodnutí spadnout pro nezaplacení do exekuce.

Další procesněprávní podmínkou řádného uplatnění nároku na náhradu škody je:

- c) uplatnění nároku vůči konkrétnímu obviněnému.

Soud přitom vychází z předpokladu, že pokud vznikla škoda společným jednáním obviněných, tak v náhradě škody se zavazují společně a nerozdílně oba. Pro poškozeného může být výhodné určit oba obviněné jako osoby, vůči nimž uplatňují náhradu škody, protože pokud nebude moci plnit jeden z nich, může náhradu škody plnit ten druhý.¹¹⁰

C) Vykonávací řízení

Potom, co rozhodnutí o přiznání nároku na náhradu škodu, nemajetné újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nabylo právní moci a povinný stále poškozenému nic neuhradil, je možné využít:

- exekuci
- soudní výkon rozhodnutí

Výhodou exekuce je ve srovnání se soudním výkonem rozhodnutí větší rychlost, skutečnost, že náklady na provedení exekuce z větší části platí dlužník a že se nemusí platit soudní poplatek. Pokud jde o soudní výkon rozhodnutí, nevýhodou je placení soudního poplatku a pomalost řízení.

Ve vztahu k obětem trestných činů spáchaných v dopravě není možné zapomenout na to, že oběť má možnost podat žádost o peněžitou pomoc od státu. Obzvláště u dopravních nehod, jejichž výsledkem bude ublížení na zdraví nebo těžká újma na zdraví a kde se dá předpokládat, že než bude vydaný pravomocný odsuzující

¹⁰⁹ SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. Při určování výše náhrady nemajetkové újmy pro pozůstalé po oběti dopravní nehody je nutné vzít v úvahu i majetkové poměry viníka. *usoud.cz*, publikováno dne 17.8.2016, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://www.usoud.cz/aktualne/pri-urcovani-vyse-nahrady-nemajetkove-ujmy-pro-pozustale-po-obeti-dopravni-nehody-je-nu/>

¹¹⁰ VICHEREK, Roman. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *epravo.cz*, publikováno dne 29.10.2014, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-řízení-95828.html>

rozsudek, bude probíhat zdlouhavé dokazování, je peněžitá pomoc pro oběti velkým pozitivem. Pokud dostatečně oběť prokáže způsobenou újmu, peněžitá pomoc by jí měla být poskytnuta.

6 Závěr – úvahy de lege ferenda

Ve své práci jsem zaměřit na práva obětí trestných činů a chtěl jsem se zaměřit i na specifické postavení a práva obětí trestných činů v dopravě. Během psaní práce jsem ale dospěl k tomu závěru, že tyto oběti zvláštní práva nemají, pokud je nelze považovat za zvlášť zranitelné oběti.

Pokud jde o úvahy de lege ferenda, bylo by vhodné, aby oběti, kterým nebyl orgány činnými v trestním řízení přiznán status zvlášť zranitelné oběti, měli k dispozici opravný prostředek proti takovému postupu. Dále navrhuji, aby se výčet diskriminačních důvodů v ustanovení § 3 odst. 3 zákona o obětech trestných činů změnil z uzavřeného na neuzavřený výčet. Tím by se do budoucna zabránilo případům, kdy je oběť diskriminována na základě znaku, který není v ustanovení obsažen. Nakonec navrhuji při další novele zákona o obětech trestných činů do zákona doplnit ustanovení, které by detailně upravovalo školení osob, které se při své práci dostávají do styku s oběťmi trestných činů tak, jak je tato otázka upravena ve Směrnici.

7 Résumé

My thesis focuses not only on the rights of victims of crime in general, but also on the specific position and rights of victims of traffic crimes. I found out the victims of traffic crimes are not entitled to any special rights if they are not perceived as especially vulnerable victims. As far as *de lege ferenda* point of view is concerned, it would be appropriate the victims who were not recognized by the law enforcement authorities as especially vulnerable victims have a legal remedy at their disposal for this particular scenario. Furthermore, I propose the list of causes for discrimination in the provision of § 3, section 3 of Law on Victims of Crime be changed from closed to an open one. I believe this would prevent scenarios where a victim is discriminated against in a manner which is not covered in the provision. Finally, I propose to add a provision to the next amendment of Law on Victims of Crime which would, in detail, describe training sessions of persons who, in their line of work, get in contact with victims of crime in a manner described in the provision.

8 Seznam literatury

Monografie:

- JELÍNEK, Jiří a kol: *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013
- DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018
- KALIBOVÁ, Klára a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb. Praha: In Iustitia o.p.s. 2016
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forezní praxi*. Praha: Portál, 2014
- ŠČERBA, Filip,.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011
- Jelínek, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010
- ¹ KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 1998
- HAMULÁK, Ondrej, STEHLÍK, Václav: *Praktikum práva Evropské unie*. Ústavní základy soudnictví. Praha: Leges, 2011
- JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013
- ŠČERBA, Filip a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012.
-

Odborné časopisy:

- JELÍNEK, Jiří. PELC, Vladimír. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. *Bulletin advokacie*, 2015, s.3
- GRIVNA, Tomáš. VÁLKOVÁ, Helena. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č.56/2017 Sb. s účinností k 1.4.2017*. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 9

- ROUBALOVÁ, Michaela. KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. PEŠKOVÁ, Martina. HOLAS, Jakub. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*, 2018
- PÚRY, František. MASAROVÁ, Lucie. Nejvyšší soud České republiky: K tomu, kdy nelze použít metodiku Nejvyššího soudu k náhradě újmy. K tomu, že i zeť zemřelého může uplatnit nárok na odčinění nemajetkové újmy za duševní útrapy. *Trestněprávní revue*.2018, č. 2.
- PÚRY, František. MASAROVÁ, Lucie. Nejvyšší soud České republiky: K významu metodiky Nejvyššího soudu pro výši odčinění nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví a k prokázání této výše v trestním (adhezním) řízení znaleckým posudkem. *Trestněprávní revue*.2018, č. 2.
- HERANOVÁ, Simona. Odměna advokáta jako zmocněnce poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 5, s. 38.

Sborníky:

- KANDOVÁ, Katarína. ČEP, David. Recentní otázky postavení obětí trestných činů v českém trestním řízení. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*
- FOJT, Dominik. Europeizace procesního postavení obětí. *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018*

Důvodové zprávy:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
- Council of Europe, *Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes*. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16800c96fc>
-

Internetové zdroje:

- <https://otc.justice.cz/verejne/subjektPoskytujiciSocialniSluzby/seznam.jsf>
- VICHEREK, Roman. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení. *epravo.cz*, publikováno dne 29.10.2014, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>

- SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. Při určování výše náhrady nemajetkové újmy pro pozůstalé po oběti dopravní nehody je nutné vzít v úvahu i majetkové poměry viníka. *usoud.cz*, publikováno dne 17.8.2016, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://www.usoud.cz/aktualne/pri-urcovani-vyse-nahrady-nemajetkove-ujmy-pro-pozustale-po-obeti-dopravni-nehody-je-nu/>
- MAMRILLA, Filip. TOMAN, Petr. Porušení důležité povinnosti v dopravě jako předpoklad vzniku trestní odpovědnosti podle § 143 odst. 2 a § 148 odst. 1 trestního zákoníku. *epravo.cz*, publikováno dne 14.2.2019, citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/poruseni-dulezite-povinnosti-v-doprave-jako-predpoklad-vzniku-trestni-odpovednosti-podle-143-odst-2-a-148-odst-1-trestniho-zakoniku-108879.html>
- Statistika nehodovosti. *policie.cz*, citováno dne 28.3.2019. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

Právní předpisy

- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- Rezoluce (77) 27 Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 28.9.1977, o odškodňování obětí trestných činů. Bod 4-13.
- Council of Europe, European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Dostupné online na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680079751>
- Council of Europe, *Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes*. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16800c96fc>

- Evropský ochranný příkaz – podpora obětí trestných činů v EU. Citováno dne 28.3.2019. Dostupné online na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0066&from=CS>